

Brexit Sürecinin Birleşik Krallık ve Türkiye Ekonomilerine Etkilerinin Dış Ticaret Bağlamında Analizi

Analyze of the Impacts of the Brexit Process on the Economy of UK and Turkey in the context of Foreign Trade

Gizem KOL^a

Öz

Birleşik Krallık (BK), 23 Haziran 2016 tarihinde ülke genelinde yapılan bir referandumla Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılma kararı almıştır. AB ile BK arasında yapılan müzakereler sonucunda, Avrupa Parlamentosu'nun geri çekilme anlaşmasını onaylamasıyla BK, 31 Ocak 2020 tarihi itibarıyla AB'den resmen ayrılmıştır. Brexit süreci sadece BK için değil, aynı zamanda tüm dünya için de bir dönüm noktasıdır. Çalışmada, Brexit'in altında yatan nedenler ve Brexit süreci incelenmiştir. Ayrıca, Brexit sürecinin Birleşik Krallık ve Türkiye ekonomileri üzerine etkileri dış ticaret bağlamında analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Brexit, Birleşik Krallık, İngiltere, Türkiye, Avrupa Birliği, Dış Ticaret

JEL Sınıflandırması: F10, F13, F15, N74

Abstract

The United Kingdom (UK) decided to leave the European Union (EU) in a nationwide referendum on 23 June 2016. As result of the negotiations between EU and UK, the European Parliament approved the withdrawal agreement and the UK officially left the EU as of January 31,2020. The Brexit process is a turning point not only for the UK, but also for the whole world. In the study, the underlying causes of the Brexit and the Brexit process were examined. Furthermore, the impacts of the Brexit process on the economy of UK and Turkey was analyzed in the context of foreign trade.

Keywords: Brexit, United Kingdom, England, Turkey, European Union, Foreign Trade

JEL Classification: F10, F13, F15, N74

^a Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi,
e-posta: gizemkol209@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-1961-5721
Geliş Tarihi: 28.02.2021; Revizyon Tarihi: 09.04.2021;
Kabul Tarihi: 18.04.2021;
Çevrimiçi Yayınlanma: 19.04.2021.

Received: 28.02.2021; Revised: 09.04.2021;
Accepted: 18.04.2021;
Available Online: 19.04.2021.

1.Giriş

Birleşik Krallık (BK), 23 Haziran 2016 tarihinde ülke genelinde yapılan bir referandum sonucu %51,9 çoğunlukla Avrupa Birliği'nden (AB) ayrılma kararı alarak AB tarihinde bir ilki gerçekleştirmiştir. BK ile AB arasındaki Brexit müzakereleri 27 Mart 2017 tarihinde resmi olarak başlamıştır. Müzakerelerin iki yıl sürmesi ve BK'nin 29 Mart 2019 tarihinde AB'den ayrılması hedeflenmiş olsa da süreç belirlenen tarihin gerisinde kalmıştır. Sonuçta Avrupa Parlamentosu geri çekilme anlaşmasını onaylamış ve BK 31 Ocak 2020 tarihi itibarıyla AB'den resmî olarak ayrılmıştır. Böylelikle 31 Aralık 2020'de sona ermesi hedeflenen Geçiş Süreci başlamıştır.

Brexit, Oxford Sözlüğü'ne göre BK'nin AB'den ayrılması anlamına gelmektedir. Sözlüğe göre kelimenin kökeni, 2012 yılında tartışılan "Grexit" (Yunanistan'ın Euro bölgesinden ayrılması) bağlamında ortaya konulan modellere dayandırılarak geliştirilmiştir (Oxford Learner's Dictionaries, t.y).

BK'nin AB'den ayrılma kararının altında birçok neden yatmaktadır. AB ile BK arasındaki bütçe sorunları, BK'nin üyeliğinin ilk günlerinden beri tartışılan Avrupa Şüpheliği kavramı, AB'nin serbest dolaşım ilkesi, BK'nin ortak pazarın para birimi olan Euro'yu kabul etmemesi bu nedenler içerisinde yer almaktadır.

BK'nin AB'den ayrılması yalnızca AB ve BK için değil, aynı zamanda tüm dünya için de bir dönüm noktasıdır. 68,07 milyon nüfusu, 2,82 trilyon USD Gayri Safi Yurt İçi Hasılası'yla (GSYİH) Birleşik Krallık, dünyanın en büyük altıncı ekonomisidir. Ayrıca küresel GSYİH'nin %4'ünü temsil etmektedir (Gürsoy, 2019: 14).

BK ve Türkiye ilişkileri çok eski bir tarihe sahiptir ve bugün çok boyutlu bir durumdadır. Dışişleri Bakanlığı'nın verilerine göre, Osmanlı İmparatorluğu ve Birleşik Krallık diplomatik ilişkileri 1500'lü yıllara kadar dayanmaktadır. Türkiye – Birleşik Krallık ilişkileri, şu sıralar Brexit sonrası süreçte hazırlanmaktadır. Brexit sonrası iki ülke arasındaki ticaretin zarar görmeden devam etmesi için görüşmeler yapılmaktadır. T.C. Ticaret Bakanlığı'nın 2019 verilerine göre, BK en fazla ihracat yapılan ikinci, en fazla ithalat yapılan dokuzuncu ülke konumundadır.

Brexit sürecini çeşitli açılardan değerlendiren, ileriye dönük ekonomik etkilerinin ne olacağı üzerinde duran pek çok çalışma bulunmaktadır. Ancak bu çalışmaların sonuçları kesinlikten uzaktır, yani sadece birer olasılıktır. Çünkü daha önce Avrupa Birliği gibi bir entegrasyondan ayrılan hiçbir ülke olmamıştır ve modelleme yapılma imkânı olan benzer bir olay yaşanmamıştır.

Bu çalışmada, Brexit'in nedenleri, bu kararın sonuçları ve geçiş süreci incelenmiştir. Ayrıca Brexit'in Birleşik Krallık ve Türkiye ekonomisi üzerine etkileri dış ticaret bağlamında analiz edilmiştir. Çalışma bir tarama/derleme makalesi olup, yöntem olarak literatür taraması kullanılmıştır. Çalışma hazırlanırken konuyla ilgili çeşitli makaleler, süreli yayınlar, kitaplar, uluslararası anlaşmalar, müzakere raporları, resmî dokümanlar ve söz konusu ülkelerin dış ticaret verilerinden yararlanılmıştır.

1. Birleşik Krallık'ın AB'den Ayrılma Nedenleri

Birleşik Krallık, 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan Brexit Referandumuyla %51,9 çoğunlukla AB'den ayrılma kararı almıştır. Brexit süreci 2016 yılında başlamış olsa da ayrılma fikri BK'nin AB üyeliğinin ilk yıllarında da gündeme gelmiştir. 1973 yılında AB üyeliği onaylanan BK'de, 1975 yılında bir referandum yapılmış ve %67,2 çoğunlukla AB'de kalma yönünde karar verilmiştir (Topaloğlu, 2018). Bu referandumla BK, Avrupa Kömür-Çelik Topluluğu'ndan (AKÇT) ayrılmak amacıyla üyeliğini referanduma götüren tek ülke olmuştur. BK'de ikinci kez referandum yapılmasına sebep olan süreç, dönemin başbakanı David Cameron'un, AB karşıtlarının desteğini almak amacıyla üyeliği halkoylamasına sunma sözüyle başlamıştır.

AB karşıtlığı, BK'nin üyeliğinden önce de var olan bir düşünce olup zaman geçtikçe şiddetlenerek artmıştır. Winston Churchill bir birliğin kurulmasını söylese de BK'yi bu birliğin içinde görmemiştir.

Onun düşüncesine göre birlik Kıta Avrupası ülkelerinden oluşmalıdır (Soytürk, 2020: 318). Churchill bu düşüncesini “Avrupa ile birlikteyiz fakat onun bir parçası değiliz” söylemiyle ifade etmiştir.

BK’nin AB’den ayrılmasının altında birçok neden yatmaktadır. Britanya’da ortaya çıkan ve zamanla tüm Avrupa’ya yayılan Euroscepticism, BK’nin AB ile yaşadığı bütçe sorunları, yabancı düşmanlığı boyutuna ulaşan göçmen sorunu, İngiliz milliyetçiliği BK’nin AB’den ayrılmasının başlıca nedenleri arasında sayılabilir.

2.1. Avrupa Şüpheliği (Euroscepticism)

Üzerinde durulması gereken en önemli kavramlardan biri “Avrupa Şüpheliği” kavramıdır. Bu kavram ilk olarak Britanya’da ortaya çıkmış ve zamanla bütün Avrupa’ya yayılmıştır. Avrupa şüpheliği ifadesi, Avrupa entegrasyonu sürecine karşı muhalefet ve şüphe olarak tanımlanabilir (Türko & Gökçenoğlu, 2020). “Sert Avrupa Şüpheliği” AB entegrasyonunu ekonomik ve siyasi olarak tamamen reddetmek ve AB üyeliğine tamamen karşı olmak şeklinde tanımlanmaktadır. “Yumuşak Avrupa Şüpheliği” ise entegrasyona tamamen karşı olmadan, sadece bazı politikalara karşı çıkmak şeklinde tanımlanmaktadır. Yumuşak Avrupa şüpheliği düşüncesinde, BK’nin ulusal çıkarlarının AB yönergeleri ile uyumlu olmadığı dile getirilmektedir.

BK, AB’nin genişleme süreçlerini ve yeni üyeleri desteklemiş olsa da siyasi birleşmenin derinleşmesine karşı çıkmaktadır (Soytürk, 2020). BK’nin ekonomik ve parasal birlik oluşturma fikrine karşı çıkarak parasal birlik olan Eurozone ve kişilerin serbest dolaşımına imkân sağlayan Schengen bölgesi dışında kalmayı tercih etmesi de AB’ye karşı takındığı şüpheli tavrın göstergelerinden biridir.

Avrupa şüpheliğinin sebeplerinden biri ülkelerin ekonomik performanslarıdır. Enflasyon ve işsizlikteki artışın şüpheliği arttırdığı, ekonomik büyümenin ise şüpheliği azalttığı gözlenmiştir. 2008 Finans Krizi’nin AB üzerindeki olumsuz etkileri ve AB’nin küresel çapta etkinliğinin azalmasıyla beraber AB’ye duyulan güven azalmıştır. Aynı zamanda kriz sebebiyle AB’deki üretim düzeyinin düşmesi şüpheliğin artmasına sebep olmuştur. Siyasi ve sosyal sebeplerin de Avrupa Şüpheliği üzerinde etkisi vardır. Ulusal egemenlik ve ulusal kimliklerin tehdit altında olduğuna ilişkin korkuların şüpheliği artırdığı söylenmektedir (Alakbarov, 2018, s. 9).

Şüpheliğinin esas sebeplerinden biri de BK’nin AB entegrasyonuna karşı değişken tavidir. Birlik kurulduktan sonra üye olan BK, AB’nin entegrasyonunun ve politikalarının uygun olmadığını sık sık dile getirmiştir. 1984 yılında, BK’nin AB bütçesine yaptığı katkıların azaltılması için Margaret Thatcher’ın “I want my money back” cümlesiyle sergilediği tavır, BK’nin kendisini hiçbir zaman birliğe tamamen ait hissetmediğinin göstergelerinden biridir.

2.2. Bütçe Sorunu

BK’nin AB bütçesine yaptığı katkı ulusal çıkarlar çerçevesinde tartışma yaratmıştır. 1979 yılında başbakanlık görevine gelen Margaret Thatcher dönemi, BK’nin AB ile en sorunlu olduğu dönemlerden biridir. Özellikle AB bütçesine katkı meselesi ve Ortak Tarım Politikasına (CAP) katılma konusu, sürekli tartışma konusu haline gelmiştir. Thatcher, ülkesinin AB’ye bulunduğu katkının, AB’den alınan katkıdan ve diğer ülkelerin birliğe bulundukları katkıdan çok daha fazla olduğu söylemlerini sürekli dile getirmiştir. Bunun altında yatan sebep ise, tarımın AB katkılarından en fazla yararlanan sektör olması ve BK’de tarımın önde gelen sektör olmaması nedeniyle BK’nin AB’den yeterince katkı alamadığı düşüncesidir. Thatcher’ın bu yaklaşımı sonucunda BK, 1984 yılında kalıcı olarak iskonto hakkı kazanmıştır. Bu hakka göre BK, AB bütçesine yaptığı katkı ile bütçeden aldığı tutar arasındaki farkın %66’sını geri almaktadır (Şenbaş, 2019: 229). Bu iskonto hakkına aynı zamanda “Britanya İndirimi” de denmektedir. Buna rağmen BK, birlik bütçesine en fazla net katkıda bulunan üçüncü ülke konumundadır. Bu imtiyaza rağmen, konu güncelliğini korumuş ve Brexit sürecinde en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir.

BK’nin yıllık olarak AB bütçesine katkısı 17 milyar Sterlin’dir. Bunun 6,8 milyar Sterlini Ortak Tarım Politikasına bağlıdır. Buna rağmen BK’nin tarım için AB’den aldığı sübvansiyon 3,3 milyar Sterlin’dir.

Bu sübvansiyonlar ortalama bir BK çiftçisinin gelirinin %80'ini oluşturmaktadır. Çiftçiler tarafından alınan 3,3 milyar Sterlin, BK'nin 748 milyar Sterlinlik toplam kamu harcaması bütçesiyle kıyaslandığında çok küçük bir meblağdır (Erdem, 2019: 49).

AB, Ortak Tarım Politikası kapsamında üyelerine maddi destek sağlamanın yanı sıra pazar güvenliği de sağlamaktadır. BK, AB'den ayrılma kararıyla Ortak Tarım Politikasından da ayrılmış olmaktadır. Dolayısıyla yeni bir tarım politikası belirlemesi gerekmektedir. BK Hükümeti, yeni tarım politikaları kapsamında çiftçilerin yararına bazı önerilerde bulunmuştur. Bu kapsamda, politikacılara çiftlik sübvansiyonları ve teşviklerini finanse etme fırsatı verilmiştir. BK Hükümeti aynı zamanda 2022 yılına kadar maddi olarak Ortak Tarım Politikasına destek olma sözü vermiştir. Bu desteğin nasıl tahsil edileceği ve koşulları belirlenecek politikalara göre değişiklik göstermektedir.

2.3. Göç Sorunu

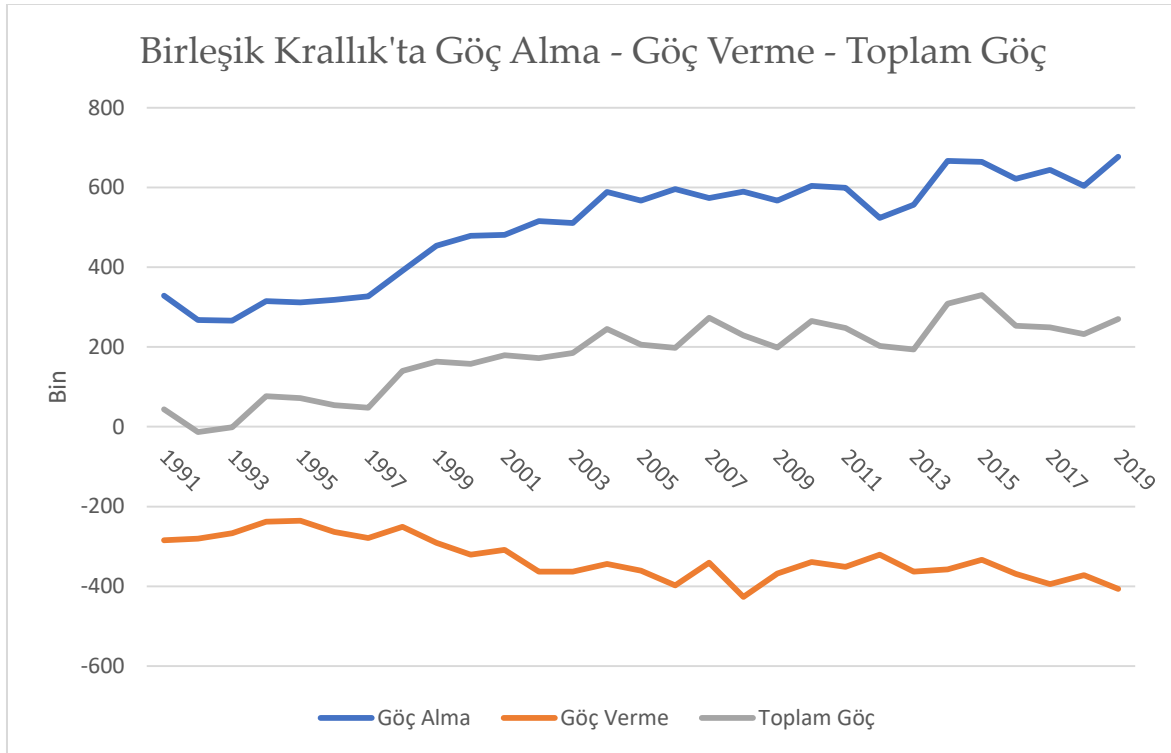
AB'nin genişleme süreci toplamda 6 döneme ayrılmaktadır. Beşinci genişleme, AB tarihindeki en kapsamlı genişleme dönemi olarak nitelendirilmektedir. Bu döneme aynı zamanda "Doğu Genişlemesi Turu" da denmektedir. Doğu genişlemesi turuyla beraber toplam 12 ülkenin üyeliği onaylanmıştır. Genişlemenin ilk basamağı 1 Mart 2004 tarihinde tamamlanmış ve Çekya, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya, Litvanya, Letonya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi AB'ye resmen katılmıştır. Genişlemenin ikinci basamağı ise 1 Ocak 2007 tarihinde tamamlanmış ve Bulgaristan ve Romanya'nın üyeliği onaylanmıştır (Bostan, 2019).

Doğu genişlemesi turunun ardından AB, işçilerin serbest dolaşım ilkesini uygulamaya başlamıştır. Bu kavram, emek faktörünün herhangi bir engelle karşılaşmadan AB ortak pazarında dolaşımını ifade etmektedir. Bu ilke AB ortak pazarının 4 temel ilkesinden biridir. Birlik içerisinde serbest dolaşım neticesinde, standart vize işlemleri ve çalışma iznine gerek olmadan, çok geniş bir dolaşım ağı oluşturulmuş, işgücü verimliliği ve maliyetlerde etkinlik sağlanmıştır (Kılıcı, 2018, s. 5). Bu dolaşım hakkı aynı zamanda piyasalardaki emek arzını arttırarak, ucuz işgücünün artmasına sebep olmuştur.

İşçilerin serbest dolaşımı ilkesinin BK'yi AB pasaportu sahiplerine açmasından bu yana göç BK siyasetinde önemli bir mesele haline gelmiştir. Özellikle 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın da birliğe katılmasıyla serbest dolaşım ilkesine tepkiler daha da büyümüştür. Bunun sebebi, serbest dolaşım hakkıyla BK'ye yapılan göçlerin artmasıdır. Brexit destekçilerine göre, AB'nin göçmenlere ve yabancılara özgürlükler tanıdığı algısı, BK'deki göçmen ve yabancı sayısındaki artışın nedenidir.

Brexit süreciyle birlikte AB'nin entegrasyon süreci en derin kırılmayı yaşamış; AB'nin ulus-üstü siyasi kurumları tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların ve Brexit sürecinin ekonomik ve siyasi ağır sonuçları olmuş; özellikle AB'nin ilk günden beri hedeflediği "emek dolaşımı" kırılma yaşamıştır (Çetin, 2020, s. 170). Brexit destekçilerinin ana argümanlarından biri, doğu genişlemesiyle birlikte giderek artan göçün BK'deki yaşam kalitesini düşürdüğü düşüncesidir. Brexit destekçileri, AB ülkelerinden gelen göçmenlerin, BK vatandaşlarının ücretlerini ve iş fırsatlarını azaltarak ülke refah seviyesini azalttığını savunmaktadır. Bu argümanı desteklemek için, her sene Doğu Avrupa'dan gelen 300 bin göçmen kanıt olarak sunulmuştur. Muhafazakâr Partinin AB'de kalma yönündeki kampanyasına katılmak istemeyen İşçi Partisi Lideri Jeremy Bernard Corbyn de insanların serbest dolaşımının BK işçilerinin zararına olduğunu düşünmektedir.

Grafik 1: 1991-2019 yılları arası Birleşik Krallık'taki göç alma, göç verme ve toplam net göç

Kaynak: Migration Watch UK (<https://www.migrationwatchuk.org/statistics-net-migration-statistics/#create-graph>), 24.11.2020

Grafik 1’de, 1991-2019 yılları arasında BK’deki göç alma, göç verme ve toplam net göç oranları verilmektedir. Grafikte de görüldüğü gibi, serbest dolaşım ilkesinin uygulanmaya başlandığı 2006 yılından sonra BK’ye yapılan göç oranlarında bir artış yaşanmıştır. 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaştan kaçarak AB’den sığınma talep eden mültecilerin Avrupa’da büyük bir göçmen krizine neden olduğu dönemde, BK Hükümeti göçmenlerin ülkelerine gelmelerine şiddetle karşı çıkmıştır (Soytürk, 2020, s. 319). Bu dönemde AB yetkilileri tarafından serbest dolaşım hakkı, önlem olarak sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmaya BK’deki AB karşıtı bürokratlar da destek vermiştir. Ancak Suriye’den gelen mülteciler için BK göreceli olarak hedef ülke konumunda yer almamaktadır. Savaştan kaçarak Avrupa’ya ulaşmak isteyen mültecilere sorulduğunda öncelikli olarak Almanya ve İsveç’i gösterdikleri bilgisine ulaşılmıştır.

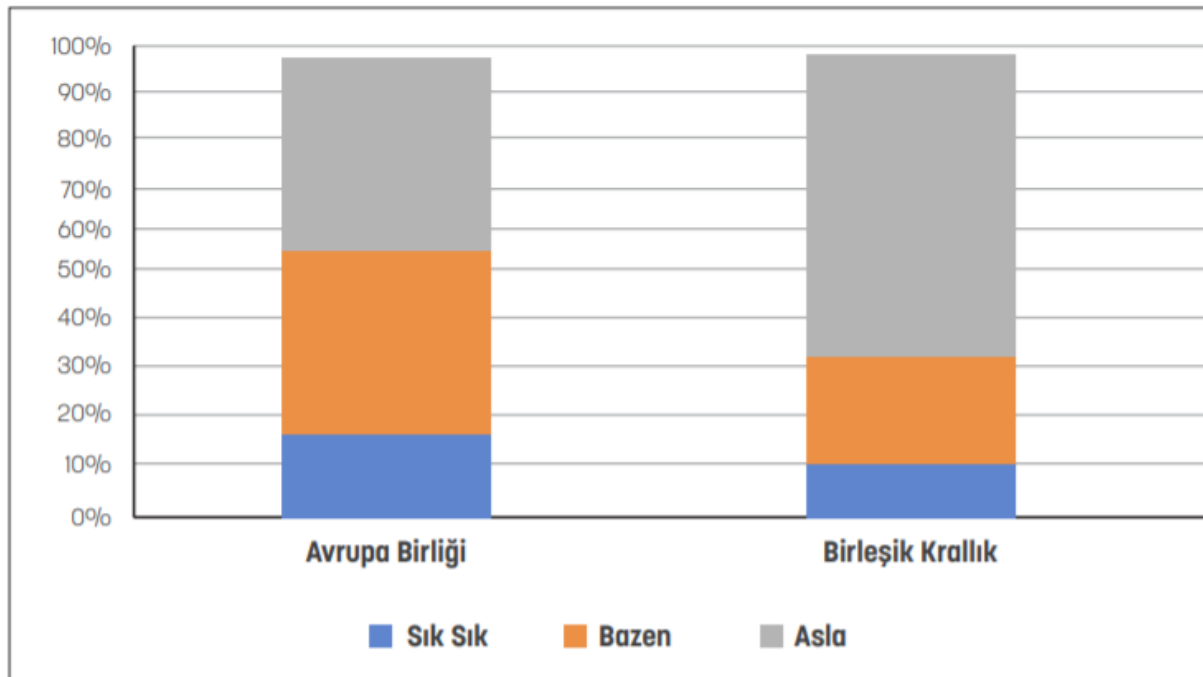
BK’den AB ülkelerine ve AB ülkelerinden BK’ye göç edenlerin sayısı incelendiğinde Brexit öncesinde, AB ülkelerinden BK’ye en çok göç eden ülkelerin başında %20,8 oranında bir payla Polonya geldiği görülmektedir. AB’den BK’ye en az göç veren ülkenin ise %2,9 oranında bir payla Portekiz olduğu gözlenmiştir. BK’nin ise en fazla göç verdiği ülkelerin İspanya ve İrlanda olduğu görülmektedir. Dönemin Başbakanı Theresa Mary May, Brexit’in en önemli amaçlarından birinin göç oranını azaltmak olduğunu söylemiştir. Nitekim 2016 yılında yapılan referandumun ardından, 2015 yılında 332 bin olan net göç rakamı, referandum sonrasında gerileyerek 248 bine düşmüştür.

BK için göç sorunu, 13-14 Kasım 2015 Paris saldırıları ve 22 Mart 2016 Brüksel saldırılarından sonra daha karmaşık bir hal almıştır. Göç sorununun sıkça dile getirilmesiyle beraber, göçmenlerle refahını paylaşmak istemeyen BK vatandaşları arasında ırkçı söylemler artmaya başlamıştır. Brexit destekçileri, AB düşmanlığı ve yabancı düşmanlığı üzerine kurulu kampanyalar düzenlemiştir (Martin, 2017, s. 44). Bu kampanyalar kapsamında; UKIP yayınladığı bir reklam filminde 2020 yılına kadar Türkiye’nin AB’ye üye olacağını ve üyeliğinin ilk 10 senesi içinde 15 milyon kişinin AB ülkelerine göç edeceğini iddia etmiştir (Ker-Lindsay, 2018).

2.4. Milliyetçilik

İngilizlerin ırkçılık boyutuna ulaşabilecek potansiyele sahip bir milliyetçilikleri vardır. Brexit kampanyaları özellikle birbiriyle ilişkili iki görüşü savunarak zafer elde etmiştir. Bu görüşlerden biri, BK'nin küresel çapta yerini korumak istemesi; diğeri ise yapısal anlamda yaşadığı düşüşün etkisiyle ortaya çıkan milliyetçi bir kırgınlık politikasıdır. Bu kapsamda İngilizlik; ırkçılaşıma ve dar milliyetçilik ile yeniden ortaya çıkmış, Brexit sayesinde kendini ifade yolu bulmuştur (Virdee & McGeever, 2017).

Şekil 1: : Eurobarometer anketlerine göre “Kendinizi sadece (milliyet) olarak değil ayrıca Avrupalı olarak da gördüğünüz oluyor mu? Bu sık sık mı, bazen mi veya asla mı oluyor?” sorusuna Eylül 2006 yılında verilen cevaplar.

Kaynak: DEİK Brexit Raporu 2019 s:20 , 29.11.2020

BK bir ada ülkesi olduğu için toplumunun büyük bir kısmı kendini Avrupalı olarak görmemektedir. Şekil 1’de de görüldüğü gibi, Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan Eurobarometer sonuçlarına göre BK halkının neredeyse %70’i kendisini asla Avrupalı görmediğini bildirmiştir. BK halkı kendisini Atlantik ülkesi olarak tanımlamaktadır. BK halkının AB’ye karşı mesafeli duruşunun başta gelen sebeplerinden biri İngiliz milliyetçiliğidir. BK her zaman kendisini AB’den üstün görmüştür. Her ne kadar dış ticaret verileri tam tersini gösterse de; Brexit taraftarları, BK’nin AB’ye ekonomik anlamda duyduğu ihtiyacın, birlik ülkelerinin BK’ye duyduğu ihtiyaçtan çok daha az olduğu düşüncesini savunmuştur. BK’nin ekonomisinin diğer AB ülkelerinin ekonomilerinden daha güçlü bir durumda olması, milliyetçi söylemleri destekleyen ana argümanlardan biridir.

2.5 Diğer Nedenler

BK, hiçbir zaman AB tarzında derin bir bütünleşme taraftarı olmamış ve üyeliğinin en başından beri bu tavrını korumuştur. BK, Kuzey Afrika ülkelerinde beklenmeden başlayan Arap Baharı sebebiyle dış politikasını AB ile uyumlu hale getirmek zorunda kalmıştır. BK’nin birlikten ayrılmayı istemesinin nedenlerinden biri, dış ticaret politikasını bağımsız bir şekilde yürütme isteğidir (Altay, 2016: 3). Bu politika kapsamında AB üyesi olmayan ülkelerle daha fazla ticari anlaşma imzalamayı hedeflemiştir.

BK'yi AB'den ayrılmaya iten nedenlerden biri de AB'de artan sosyal adaletsizliktir. Gelir adaletsizliğinin giderek artması Brexit sürecini etkilemekle kalmamış, diğer AB ülkelerinde de önemli bir sorun haline dönüşmüştür. Gelir adaletsizliğindeki artış sebebiyle BK vatandaşları arasında olduğu gibi, diğer AB ülkeleri vatandaşları da içerisinde bulundukları ekonomik krizlerin sorumlusunun AB olduğunu düşünmeye başlamışlardır.

AB ile ticaretin ülke refahını arttırdığı düşüncesine rağmen, Brexit destekçileri kampanyalarını ekonomi ve politika tercihleri çerçevesinde şekillendirmişlerdir. AB entegrasyonunun parçası olmaya karşı çıkan BK'yi birlikten ayrılmaya iten bir diğer neden, karar alma süreçlerinde kendi parlamentosuna tanınan yetkilerin yetersiz olduğu düşüncesidir. BK, birlikten ayrılarak parlamentosunun yetkilerini arttırmayı hedeflemektedir.

David Cameron, 2013 yılında yaptığı açıklamada, rekabetçilik ilkesine dayanan ve AB üye ülkeleri arasındaki malların, hizmetlerin, sermayenin ve emeğin serbest dolaşımını sağlayan Avrupa Ortak Pazarı'nın hizmet, enerji ve dijital alanları da kapsamına ihtiyaç duyulduğunu, küresel serbest ticarete itici gücün bir parçası olarak ABD, Japonya ve Hindistan ile ticaret anlaşmalarının yapılması gerektiğini ve bunun hızlı ve etkili bir karar alma mekanizması sayesinde başarılabilirliğini ve AB kurumlarındaki aşırı bürokratik ve hantal yapının iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (The Guardian, 2013).

3. Brexit Süreci

Avam Kamarası üyelerinin seçilmesi için 6 Mayıs 2010 tarihinde yapılan genel seçimler sonucunda %36,1 oranla Muhafazakâr Parti en yüksek oyu almış ve böylece İşçi Partisi'nin 15 yıllık iktidarı yenilmiştir. Ancak bu sonuç, Muhafazakâr Parti'nin tek başına hükümet kurmasına yetecek çoğunluğa erişemediğini göstermektedir. Partinin tek başına hükümet kurması için Avam Kamarası'nın 650 sandalyesinden 326'sına sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle Muhafazakâr Parti, Liberal Demokrat Parti ile koalisyon hükümeti kurarak iktidara geçmiş ve David Cameron BK Başbakanı olmuştur.

David Cameron dönemi, AB ve BK ilişkilerindeki kırılma noktalarından biri olmuştur. Cameron, Euro bölgesindeki sorunları dile getirerek eleştirel bir tutum takınmış, AB'nin rekabet gücünü kaybettiğini belirtmiş ve bu durumdan AB-BK ilişkilerinin zarar gördüğünün altını çizmiştir (Aras & Günar, 2018: 94). Kurulan koalisyon, 5 senelik iktidarında akıllarda yer edecek bir başarı elde edememiştir. Bu sebeple 7 Mayıs 2015 seçimleri yaklaşırken tekrar koalisyon hükümeti kurulmasının önüne geçmek amacıyla David Cameron, hem kendi partisi hem de vatandaşlar arasındaki AB karşıtlarının desteğini alabilmek için, seçimleri kazanırsa AB üyeliğini referanduma götüreceğine dair bir seçim vaadinde bulunmuştur. Bu sayede Cameron, Muhafazakâr Parti içerisinde uzun süredir devam eden AB karşıtlarının taleplerine de cevap vermiştir.

Cameron'un asıl amacı her zaman, BK'nin AB'de kalması olmuştur. Bu sebeple referandum süreci boyunca BK'nin AB'de kalmasının, ülke yararına olacağını savunmuştur. Cameron'un liderliğini üstlendiği "AB'de kalma" (remain) kampanyasında, Brexit'in gerçekleşmesinin sebep olabileceği ekonomik riskler üzerinde durulmuştur.

Birlik üyesi devletler, Şubat 2016'da BK'nin AB üyeliğini yeniden görüşmeye odaklanmıştır. AB devletlerinin, BK'nin üyeliğini yeniden görüşmesindeki temel amaç, Cameron'un ayrılma referandumunu kazanması için gerekli desteği sağlamaktır. Avrupa Konseyi Başkanı Donald Tusk, Cameron'un dile getirmiş olduğu isteklere cevap olarak bir öneri anlaşması sunmuştur. Anlaşma metni Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi ve üye ülkelerle görüşülmüş ve öneri anlaşması tüm AB ülkeleri tarafından "hukuki olarak bağlayıcı ve değiştirilemez karar" olarak Avrupa Konseyi toplantısında kabul edilmiştir. Anlaşma kapsamında yapılan düzenlemelerin, Brexit referandumundan AB'de kalma yönünde karar çıkarsa yürürlüğe girmesi planlanmıştır. AB bu düzenlemelerle özellikle dört başlık için çözüm üretileceğine dair taahhütte bulunmuştur. Bu

başlıklar; ekonomik yönetim, rekabetçilik, egemenlik ve sosyal fayda ile serbest dolaşımdır. Bu anlaşmayla bazı düzenleme ve koruyucu tedbirlerin hayata geçirilmesi düşünülmüştür.

3.1. Brexit Referandumu

AB entegrasyonunun daha demokratik bir yapı olarak devam etmesi için yürütülen çalışmalarla kurucu anlaşmalara eklenen en önemli yeniliklerden biri, birlikten ayrılmayı düzenleyen madde olmuştur (Karaca, 2019: 63). AB'den ayrılma hakkı, 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile AB hukuk sistemine dahil edilmiş ve Avrupa Birliği Antlaşması'nın 50.maddesi olarak eklenmiştir. Söz konusu madde şu şekilde ifade edilmiştir:

1. Her üye devlet, kendi anayasal kurallarına uygun olarak birlikten ayrılmaya karar verebilir.
2. Ayrılma kararı alan üye devlet, niyetini Avrupa Birliği Zirvesine bildirir. Birlik, söz konusu devletle, Avrupa Birliği Zirvesi tarafından belirlenen yönlendirici ilkeler ışığında, bu devletin birlik ile gelecekteki ilişkisinin çerçevesini dikkate alarak, ayrılmaya ilişkin kuralları belirleyen bir anlaşmayı müzakere eder ve akdeder. Bu anlaşma, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 218. maddesinin 3. Paragrafına uygun olarak müzakere edilir. Anlaşma, birlik adına, Avrupa Parlamentosu'nun muvafakatini aldıktan sonra, nitelikli çoğunlukla hareket eden Konsey tarafından akdedilir.
3. Antlaşmaların ilgili üye devlete uygulanması, ayrılma anlaşmasının yürürlüğe girdiği tarihte, bunun gerçekleşmemesi halinde, Avrupa Birliği Zirvesi oybirliğiyle ve ilgili üye devletle mutabık kalarak süreyi uzatmadığı takdirde, 2. paragrafta belirtilen bildirimden iki yıl sonra sona erer.
4. 2. ve 3. paragrafların amaçları doğrultusunda, ayrılan üye devletin Avrupa Birliği Zirvesi'ndeki ve Konsey'deki temsilcisi, Avrupa Birliği Zirvesi veya Konsey'de kendisini ilgilendiren görüşmelere ve toplantılara katılamaz. Nitelikli çoğunluk, Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 238.maddesinin 3.paragrafının (b) bendine göre belirlenir.
5. Birlikten ayrılan bir devlet birliğe yeniden katılmak isterse, talebi 49.maddede belirtilen usule tabi olur.

AB Antlaşması'nın 50.maddesi olarak eklenen ayrılma hakkından yararlanan ilk devlet BK olmuştur. 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan Brexit referandumuyla BK vatandaşlarının AB'de kalıp kalmama yönünde bir karar vermesi istenmiştir. Yapılan referandumda “ Birleşik Krallık, Avrupa Birliği üyesi olarak kalmalı mı yoksa Avrupa Birliği'nden ayrılmalı mı?” sorusu sorulmuştur. BK vatandaşları bu soruya %51,9 oranında bir çoğunlukla “AB'den ayrılmalı” cevabını vermiştir (Gasimzade, 2018). Ancak burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir husus vardır. Referandumun ertesi günü, BK'de, Google'da AB ile alakalı en çok sorulan ikinci soru “AB nedir” sorusu olmuştur. Buradan çıkarılması gereken sonuç şudur: BK vatandaşlarının büyük bir çoğunluğu AB'nin ne olduğunu ve üyeliğin BK'ye nasıl bir fayda sağladığını bilmemektedir.

Yapılan referanduma ülke genelinde katılma oranı %72,2 düzeyindedir. Seçmenler %51,9 oy oranıyla AB'den ayrılma yönünde oy kullanırken, AB'de kalma yönünde oy kullanan seçmen sayısı %48,1 düzeyindedir. Referandum sonrası %3,8 oy oranı farkla Brexit destekçileri kazanmış ve BK ayrılma sürecine giren ilk ülke olmuştur. BK'yi oluşturan dört bölge arasından referanduma en düşük katılımı sağlayan ülke %62 ile Kuzey İrlanda olmuştur. İngiltere ise %73 ile referanduma en yüksek katılımın görüldüğü bölgedir (Aras & Günar, 2018). Referandumda Galler ve İngiltere birlikten ayrılma yönünde oy kullanırken; İskoçya ve Kuzey İrlanda birlikte kalma yönünde oy kullanmıştır. Referandumun sonucu, BK'yi oluşturan ülkelerin seçmenlerinin AB'yi farklı değerlendirdiklerini göstermektedir.

Birleşik Krallık Özel Konseyi üyesi Michael Anthony Ashcroft tarafından Brexit referandumu sonrası yapılan anket sonuçlarına göre, seçmenlerin %49'u AB'den ayrılmak istemenin en büyük nedeni “BK ile ilgili kararların BK'de alınması ilkesidir” demıştır. Seçmenlerin %33'ü ana nedenin, ayrılmanın “BK'ye göçmenlik ve kendi sınırları üzerinde kontrolü yeniden kazanması için en iyi şans

sunduğunu” söylemiştir. Seçmenlerin sadece %6’sı ana nedenin “ticaret ve ekonomi söz konusu olduğunda BK’nin birliğin dışında olduğunda daha fazla fayda sağlayacağı” olduğunu söylemiştir. Anket sonuçları demografik anlamda incelendiğinde, 18-24 yaşındaki seçmenlerin %73’ünün AB’de kalma yönünde oy kullandığı; 65 yaşın üzerindeki seçmenlerin %60’ının AB’den ayrılma yönünde oy kullandığı bilgilerine ulaşılmıştır. Ayrıca anket sonuçlarına göre, üniversite mezunlarının %57’si, lisansüstü eğitim alanların %64’ü ve hala tam zamanlı eğitim görenlerin %81’i AB’de kalma yönünde, 16 yaşından sonra okuldan ayrılanların %70’i AB’den ayrılma yönünde oy kullanmıştır (Ashcroft, 2019).

3.2. Brexit Referandumu Sonrası Süreç

Brexit referandumunun sonucunu bir yenilgi olarak kabul eden David Cameron, 24 Haziran 2016 günü başbakanlık görevinden istifa edeceğini açıklamış, “Gemiye sarsıntıdan kurtarıp sabitlemek için elimden geleni yaparım ancak bu yeni rotada kaptan ben olmamalıyım” ifadesiyle süreci bir başka başbakanın yürütmesi gerektiğini dile getirmiştir. Cameron’un istifasından sonra başbakanlık görevine Theresa Mary May gelmiştir. Referandumun sonuçlarının açıklanmasının ardından, AB’de kalma destekçileri ikinci bir referandum yapılması için imza kampanyaları başlatmıştır. Cameron’un istifasının ardından göreve gelen Theresa May, “Brexit, Brexit’tir.” diyerek tartışmalara son vermiştir (Özbey & Şenyuva, 2017).

Lizbon Antlaşması’yla AB’den ayrılma hakkı hukuksal bir zemine taşınmıştır. Ayrıca 2015 yılında AB Referandum Yasası’nın imzalanmasıyla üyelik referandumu iç hukukta da dayanağa kavuşmuştur. Söz konusu yasa, referandum sonuçlarının uygulanması için bir zorunluluk getirmemektedir (Karaca, 2019). Bu çerçevede, Brexit referandumu danışma niteliği taşıyan bir referandumdur. Referandum sonucunun bir bağlayıcılığı yoktur ve kesin olarak ayrılmanın göstergesi değildir. Referandumu izleyen süreçte yaşanan gelişmeler bu durumu doğrular niteliktedir.

David Cameron’un istifasının ardından Theresa May, 13 Temmuz 2016 tarihinde Muhafazakâr Parti tarafından başbakanlık görevine getirilmiştir. AB Ortak Pazar’ından ayrılmak isteyen May “Avrupa Birliği’nden ayrılacağız fakat Avrupa’dan kopmayacağız” ifadesiyle BK için olabildiğince kârlı bir anlaşma imzalamayı hedeflediğini belirtmiştir (Efe, 2017: 109).

Referandum sonrası süreçte BK ekonomisi adeta bir şok etkisiyle olumsuz etkilenmiş olsa da sonuçların orta ve uzun vadede çok daha olumlu gerçekleşeceği yönünde bir beklenti oluşması sağlanmıştır. Başbakan May’in, AB Antlaşması’nın 50.maddesini yürürlüğe koyma ve AB’den ayrılma niyetini Konsey’e bildirme konusunda takındığı geciktirici tutum ise beklentilerin olumlu yönde gerçekleşmesini sağlayan başlıca sebeplerdendir (De Vries, 2017).

Brexit referandumu AB tarihinde bir ilk olduğu için, hem BK’nin hem de AB’nin geleceğini ciddi anlamda etkileyen bu ayrılmanın sonuçları ve AB-BK ilişkilerine etkileri, iki ülke arasında yapılan Brexit müzakereleri sonucunda ortaya konmuştur. Brexit müzakerelerinin ilk turu, referandumdan 1 yıl sonra, 19 Haziran 2017 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

3.3. Brexit Müzakereleri

Cameron’un istifasıyla başbakanlık koltuğuna oturan Theresa May, AB Antlaşması’nın 50.maddesine 29 Mart 2017 tarihinde dayanarak Brexit sürecini yürürlüğe koymuştur (Örmeci, 2017, s. 50). Brexit müzakereleri 19 Haziran 2017 tarihinde başlamış, müzakerelerin ilk turu 4 gün sürmüştür. AB, müzakerelerin “geri çekilme – ilişkilerin geleceği – geçiş dönemi” olmak üzere sıralı olarak üç aşamada gerçekleşmesini önerirken; BK tüm aşamaların aynı anda yürütülmesini önermiştir. İlk müzakere turunda görüşmelerin AB’nin önerdiği gibi sıralı bir şekilde yapılacağı kararı alınmıştır.

Müzakerelerin ilk aşaması 19 Haziran 2017 tarihinde BK Ayrılma ile Sorumlu Bakan David Davis ve AB Baş Müzakerecisi Michel Barnier’in Brüksel’de bir araya gelmesiyle başlamıştır. İlk aşamada ayrılığın mali boyutları, vatandaşlık hakları, Kuzey İrlanda sınırı ve ayrılma ile ilgili konular üzerinde durulmuştur (UK Parliament, 2020). Müzakerelerin ikinci turu 20 Temmuz 2017 tarihinde

gerçekleşmiş, vatandaşlık haklarına ilişkin anlaşmazlıklar tartışılmıştır. Müzakerelerin üçüncü turu 28 Ağustos 2017 tarihinde gerçekleşmiş, finansal konular, vatandaş hakları ve İrlanda konusu gündemi oluşturmuştur. Müzakerelerin dördüncü turu 25 Eylül 2017 tarihinde gerçekleşmiş, İrlanda konusu tartışılmış ve bu sorun iki tarafta da kabul edilmiştir. Müzakerelerin beşinci turu 9 Ekim 2017 tarihinde gerçekleşmiş, ciddi bir ilerleme kat edilememiş, İrlanda bağlamında Ortak Seyahat Alanı'nın (Common Travel Area) devamına karar verilmiştir (Government of UK, 2019). Bu aşamada aynı zamanda, BK'nin AB'ye ayrılık için en az 35 milyar Sterlin tazminat ödemesi konusunda anlaşmaya varılmıştır.

Burada üzerinde durulması gereken en önemli kavramlardan biri "backstop" kavramıdır. Yürütülen müzakerelerde en çok tartışılan konu ve müzakerelerin tıkanmasına neden olan en önemli konu "backstop" olarak ifade edilen acil tedbir mekanizması olmuştur. Backstop protokolü ile, BK'yi oluşturan ülkelerden biri olan Kuzey İrlanda ve AB üyesi olan İrlanda Cumhuriyeti arasında fiziki sınır oluşmamasını garanti altına almak amaçlanmıştır. Backstop protokolü ile AB-BK arasında Aralık 2020'ye kadar alternatif ticaret yollarının bulunması hedeflenmiştir. Ancak söz konusu tarihte AB ile BK arasında bir anlaşma yapılmaması durumunda, Kuzey İrlanda'nın belirsiz bir süre aynı gümrük bölgesi içinde kalma riskinin olması tarafların anlaşamamasına sebep olmuştur. Söz konusu süreçte, backstop yerine geçecek alternatif düzenlemeler için AB ile görüşme talep edilmiştir (Aktaş & Kaplan, 2020: 235). Yapılan görüşmeler sonucunda, İrlanda adasında sert bir sınırdan kaçınılmış, Kuzey-Güney iş birliğini koruyarak 1998 Hayırlı Cuma Anlaşması'nın (Good Friday Agreement) korunması gerektiği kabul edilmiştir. İrlanda Protokolü'ne göre, Kuzey İrlanda BK gümrük bölgesinde kalmaya devam edecek, aynı zamanda tek pazardan da yararlanabilecektir. Hazırlanan bu protokol, istikrarlı ve kalıcı bir çözüm olarak tasarlanmıştır ve gelecekteki ortaklıklara ilişkin her türlü anlaşmanın yanında geçerli olacaktır (Protocol on Ireland and Northern Ireland, 2020).

AB ve BK Heyeti, müzakerelerin ikinci aşaması için 6-8 Şubat 2018 tarihleri arasında bir araya gelmiştir. Bu aşamada ağırlıklı olarak, AB Konseyi'nin onaylamış olduğu Geçiş Dönemi Müzakereleri Çerçeve Belgesi'ne istinaden, geçiş sürecine ilişkin düzenlemeler ele alınmıştır. BK'nin AB'den ayrılığının 29 Mart 2019 tarihinden itibaren başlaması ve 31 Aralık 2020 tarihinde geçiş sürecinin son bulması kararlaştırılmıştır. Ancak Avam Kamarası, AB ile üzerinde uzlaşılan anlaşmayı üç kez veto etmiştir. Bu sebeple BK, AB'den üç kez erteleme talep etmiştir. AB-BK Heyeti arasında, 14 Kasım 2018 tarihinde yapılan müzakereler sonucunda, Geri Çekilme Anlaşması AB Parlamentosu ve BK Parlamentosu tarafından onaylanmış, BK'nin AB'den ayrılık tarihi 31 Ocak 2020 olarak kararlaştırılmıştır. Bu süreç içerisinde, Brexit sürecini tamamlayamayan Theresa May başbakanlık görevinden istifa etmiştir. May'ın istifasının ardından, Muhafazakâr Parti lideri Boris Johnson başbakanlık görevini üstlenmiştir.

BK, 31 Ocak 2020 tarihi itibarıyla birlik üyeliğinden tamamen çıkmıştır. 31 Aralık 2020 tarihinde bitmesi planlanan geçiş süreci başlamıştır. Geçiş süreci boyunca, tarafların gelecekteki ilişkilerine dair müzakereler yapılmıştır. Yapılan müzakerelerde, AB ile BK'nin gelecekteki ilişkileri üzerine tartışılmış, İrlanda Protokolü, Cebelitarık Protokolü, vatandaşlık hakları, mali hükümler ve özellikle serbest ticaret gibi konular üzerinde durulmuştur (European Commission, 2020).

3.4. Geçiş Süreci

31 Ocak 2020 tarihinde Geri Çekilme Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, 31 Aralık 2020'de sona ermesi planlanan geçiş süreci başlamıştır. Geçiş süreci, BK'nin AB'den ayrılığını izleyen 11 aylık bir geçiş dönemini ifade etmektedir. Bu dönemde, BK ile AB arasında gelecekteki ilişkileri düzenleyecek anlaşmalar imzalanması için müzakereler yapılmıştır. Bu süreçte, serbest dolaşım ve BK-AB serbest ticareti bir kontrol olmadan devam etmiştir. BK, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu dahil olmak üzere AB'nin siyasi kurumlarından çoktan ayrılmış ve parlamentodaki oy hakkını kaybetmiş olsa da geçiş süreci boyunca AB kurallarına uymaya devam etmiştir (Government of Netherlands, 2020).

Geçiş dönemi müzakerelerinin amacı, AB ile BK'nin gelecekteki ilişkilerinin nasıl görüneceğini belirlemektir. Müzakereler Mart ayında başlamış ve her iki taraf da müzakereleri yaz boyunca yoğunlaştırma kararı almıştır. Geçiş süreci müzakerelerinde, listenin başında AB ile BK arasında serbest ticaret anlaşması vardır (European Commission, 2020). Geçiş sürecinde BK, BK-AB ticaret anlaşması müzakerelerinin yanı sıra, ABD, Avustralya, Yeni Zelanda gibi AB ile serbest ticaret anlaşması olmayan ülkelerle de müzakereler düzenlemiştir.

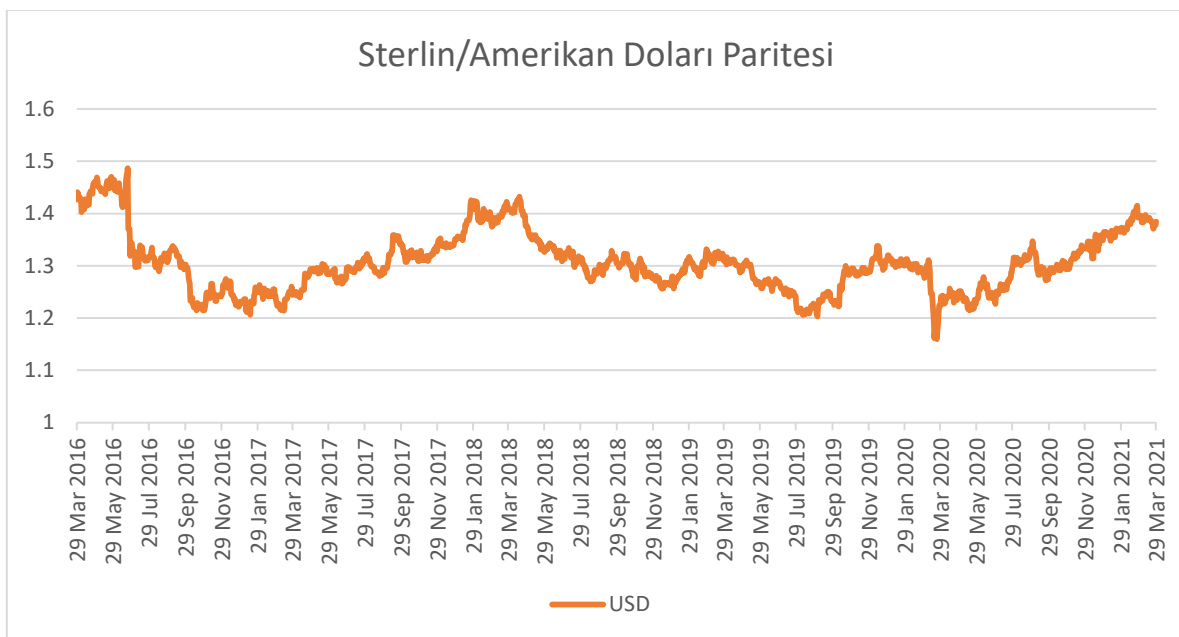
Mart ayında başlayan geçiş süreci müzakereleri, 2019 yılının sonlarına doğru Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve sonrasında bütün dünyaya yayılmasından dolayı Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi ilan edilen Koronavirüs salgını nedeniyle video konferans şeklinde yapılmıştır. Yapılan bu müzakerelerde; İrlanda Protokolü, Hayırlı Cuma Anlaşması, hükümetler arası ilişkiler, vatandaşlık hakları, Kıbrıs'ta BK'nin Egemen Üs Bölgeleri Protokolü, mali yükümlülükler, BK İç Pazarı, BK Güvenliği, adil rekabet, balıkçılık, sosyal güvenlik, kişisel verilerin korunması, nükleer enerji ve serbest ticaret konuları üzerinde durulmuştur (European Commission, 2020). Müzakerelerin tıkanmasına neden olan en önemli başlık serbest ticaret başlığı olmuştur. Sonuçta taraflar arasında uzlaşma sağlanmış ve yaklaşık 2000 sayfalık serbest ticaret anlaşma tasarısı 24 Aralık 2020 tarihinde kabul edilmiştir.

4. Brexit'in Birleşik Krallık Dış Ticaretine Etkileri

Birleşik Krallık, 23 Haziran 2016 tarihinde ülke genelinde yapılan bir referandum sonucu AB'den ayrılma kararı almış, 31 Ocak 2020 tarihinde en yakın ve en büyük ticaret ortağı olan ticaret bloğunu resmen terk etmiştir. Referandumla birlikte, Brexit'in kısa vadede Sterlin üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. BK'nin 250 şirketinin hisse fiyatları bir gün içerisinde 25 milyar Sterlin değer kaybetmiştir. Sterlin, Amerikan Doları karşısında %8,5 değer kaybıyla son 31 yılın en düşük seviyesine gerilemiş, Euro karşısında ise %7,2 değer kaybederek 1,17 seviyesine düşmüştür. Sterlin'deki bu değer kaybı, BK ekonomisinin dünya sıralarında gerilere düşerek en büyük 5.ekonomi konumunu kaybetmesine sebep olmuştur.

BK'nin AB'den ayrılması durumunda zarar etmesinin kaçınılmaz olduğu, ancak bu zararın şiddetinin AB ile ayrılık sürecinin şartlarına bağlı olarak değişebileceği, pek çok ekonomist tarafından dile getirilmiştir (Chang, 2018). Nitekim bu ekonomistlerin düşünceleri doğru çıkmış, taraflar arasındaki müzakereler sonucunda imzalanan serbest ticaret anlaşması BK'nin lehine olmuştur.

Grafik 2: Sterlin/Dolar Paritesi (GBP/USD) 2016-2021

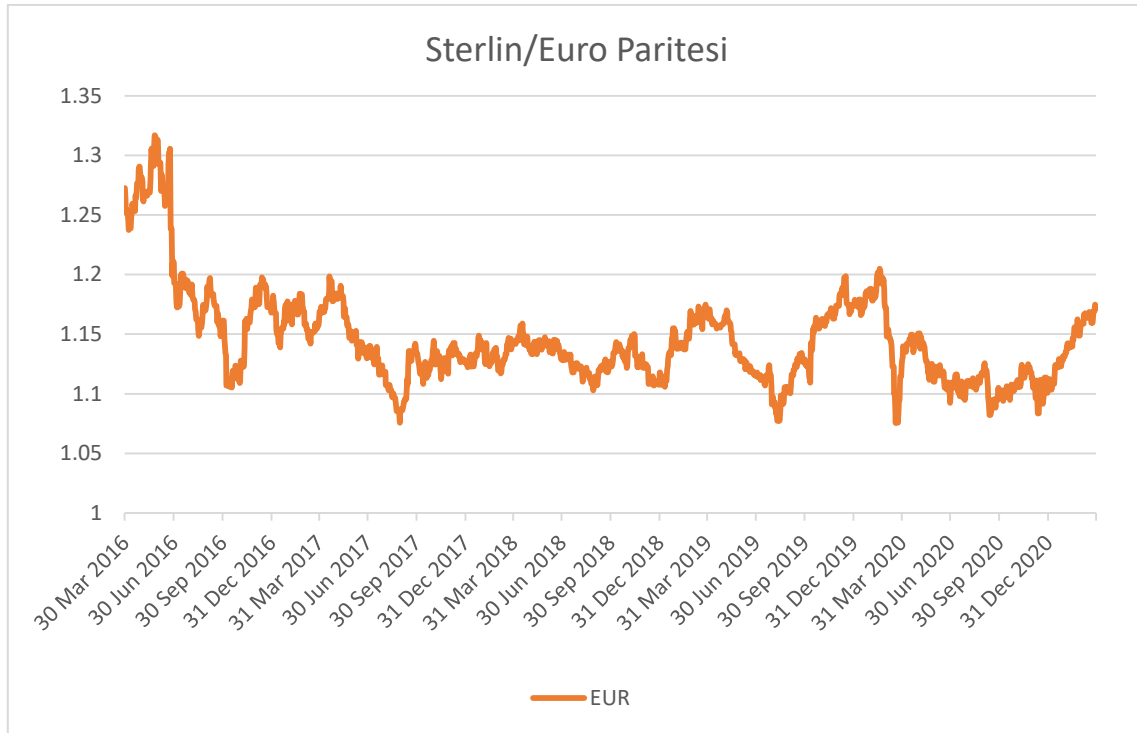

Kaynak : Bloomberg HT (<https://www.bloomberght.com/doviz/parite/sterlin-usd>) 30.03.2021

Grafik 2’de, 2016-2020 yılları arasındaki İngiliz Sterlini/Amerikan Doları paritesi görülmektedir. Brexit referandumunun yapıldığı 23 Haziran 2016 tarihinde Sterlin’in Dolar karşısındaki değeri 1,48 iken, referandumun ertesi günü ani bir düşüşle 1,36’ya gerilemiştir. Sterlin, 1985 yılından beri Dolar karşısında böyle bir düşüş yaşamamıştır. Sterlin’deki bu değer kaybının ardından, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu olan Standard & Poor’s (S&P), BK’nin kredi notunu en yüksek seviye olan ve sadece 5 ülkenin sahip olduğu AAA’dan AA seviyesine çekmiştir.

İngiliz Sterlini’nin yaşadığı bu değer kaybı, ithalatın pahalılaşmasına ve bununla birlikte yaşanacak maliyet enflasyonunun artmasına sebep olmuştur. Ancak yerli malların fiyatlarını düşürdüğünden dolayı ihracatçılar için fırsat yaratmıştır. BK’nin en büyük ticaret partneri AB’dir ve BK ticaretinin neredeyse yarısı AB ülkeleri ile yapılmaktadır. BK’nin AB’ye üyeliğiyle ticaretin maliyeti düşürülmüş, BK mallarının Avrupa pazarına erişimi kolaylaşmıştır. Bu sayede, firmalar daha fazla mal ihraç etmiş ve BK vatandaşları mal ve hizmetlere daha ucuz yollardan ulaşmıştır. AB’den yapılan ucuz ithalat sayesinde, her bir BK vatandaşı yılda 350 Sterlin (445 Euro) tasarruf etmiştir (Yalçın, 2019: 22).

Grafik 3: Sterlin/Euro Paritesi (GBP/EUR) 2016-2020

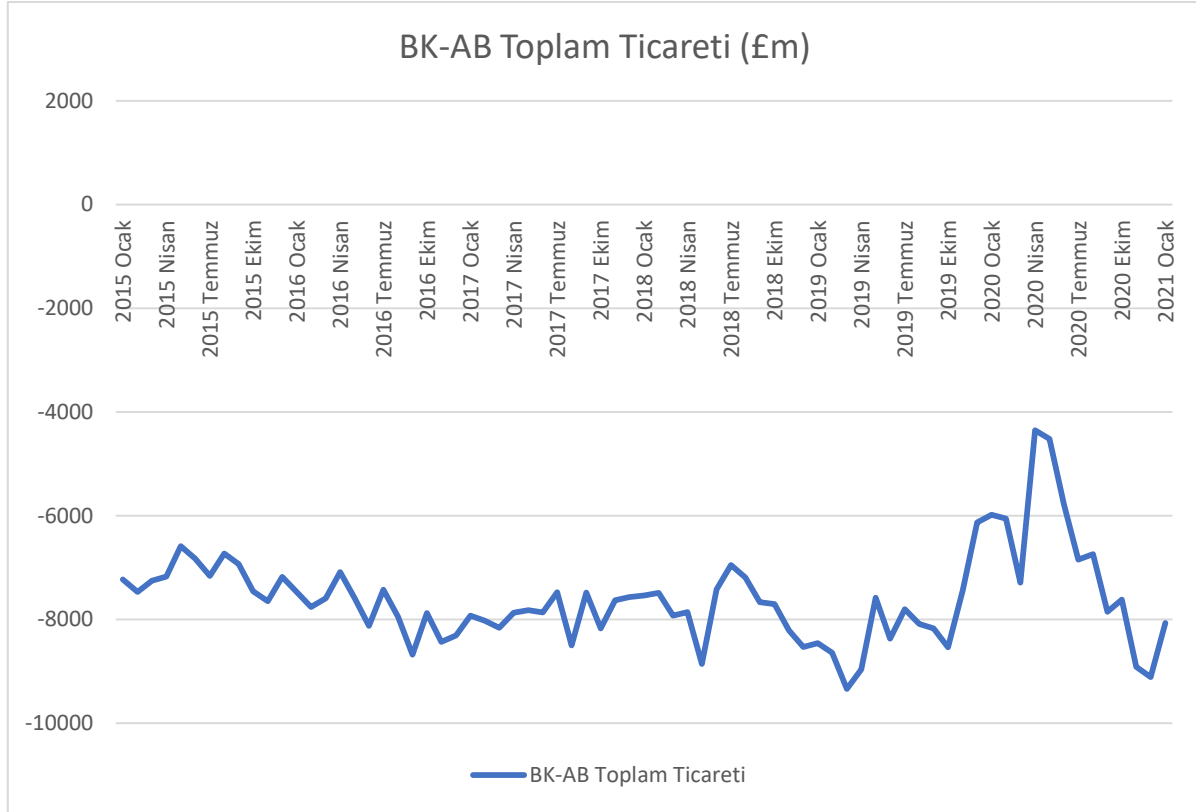
Kaynak: Bloomberg HT (<https://www.bloomberght.com/doviz/parite/gbp-eur>) 30.03.2021

Grafik 3’te, 2016-2020 yılları arasındaki Sterlin/Euro paritesi görülmektedir. Referandum günü Sterlin’in Euro karşısındaki değeri 1,31 civarında iken, referandum sonrasında %7,2 değer kaybederek 1,15 seviyesine kadar gerilemiştir. Sterlindeki bu değer kaybı, İngiliz para biriminin tarihindeki en kötü günlük kaybını yaşama yolunda olduğunu işaret etmektedir. Buna karşılık BK Merkez Bankası (BoE), ülke ekonomisini korumak amacıyla telafi edici önlemler almış, faiz oranlarını %0,50’den %0,25’e indirmiş ve borçlanma maliyetlerini düşürmüştür. Bu değer kaybı, Sterlin’in uluslararası rezerv para birimi olma özelliğini kaybetme riskini ortaya çıkarmıştır.

Dünyanın en büyük altıncı, Avrupa’nın en büyük ikinci ekonomisi olan BK’nin en büyük ticaret ortağı AB’dir. BK Merkez Bankası (BoE) tarafından hazırlanan bir rapora göre, ülkenin dış ticaretinin %55 kadar kısmı AB ülkeleri ile yapılmaktadır. Ayrıca raporda, Brexit sonrası bu ticaret oranının ciddi bir

şekilde düşeceği ve buna bağlı olarak önemli bir ticaret kaybı oluşacağı belirtilmiştir. Bugün BK'nin toplam ihracatı içerisinde AB'nin payı %44, toplam ithalat içerisindeki payı %53 seviyesindedir.

Grafik 4: Birleşik Krallık'ın AB ile Ticaret Dengesi (MRET) 2016-2020

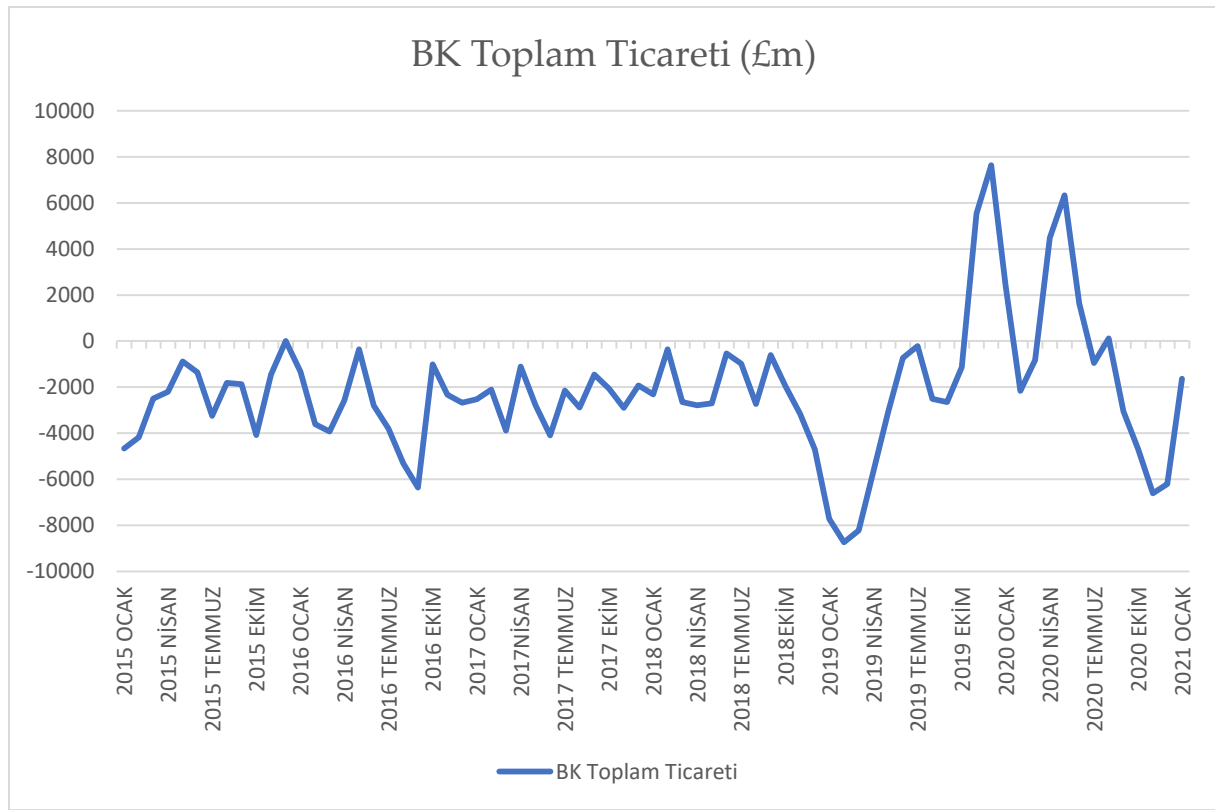
Kaynak: Office for National Statistics

(<https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/timeseries/l87q/mret>). 31.03.2021

Grafik 4'te, BK ile AB'nin, İngiliz ticaret zaman serisi verilerinden elde edilerek oluşturulan ticaret dengesi verilmiştir. Verilen değerler incelendiğinde AB'nin ticaret fazlası sahibi olduğu gözlenmektedir. Referandumun gerçekleştiği Haziran ayında, AB 8,11 milyar Sterlin ticaret fazlasına sahipken, Sterlin'de yaşanan düşüş nedeniyle ithalatın azalıp ihracatın arttığı ve bu meblağın düşerek 7,45 milyar Sterlin'e gerilediği görülmektedir.

BK ekonomisindeki bu etkileri göz önünde bulundurarak; dönemin başbakanı Theresa May 17 Ocak 2017 tarihinde ülkenin yeni ekonomik stratejisini "Küresel Britanya" (Global Britain) adıyla açıklamıştır. Bu strateji, Brexit sonrası BK'nin AB Ortak Pazarı'na sınırlı erişimi nedeniyle oluşacak etkilerin azaltılmasını, ekonomi üzerinde yeni bir büyüme oluşturulmasını hedeflemiştir. Bu strateji ile büyük pazarlara sahip olan Hindistan, Çin ve Japonya gibi ülkelerle serbest ticaret anlaşması imzalamak amacıyla çalışmalar yapılmıştır (Welfens, 2017).

Grafik 5: Birleşik Krallık'ın Toplam Ticaret Dengesi (MRET) 2016-2020

Kaynak: Office for National Statistics (ONS)

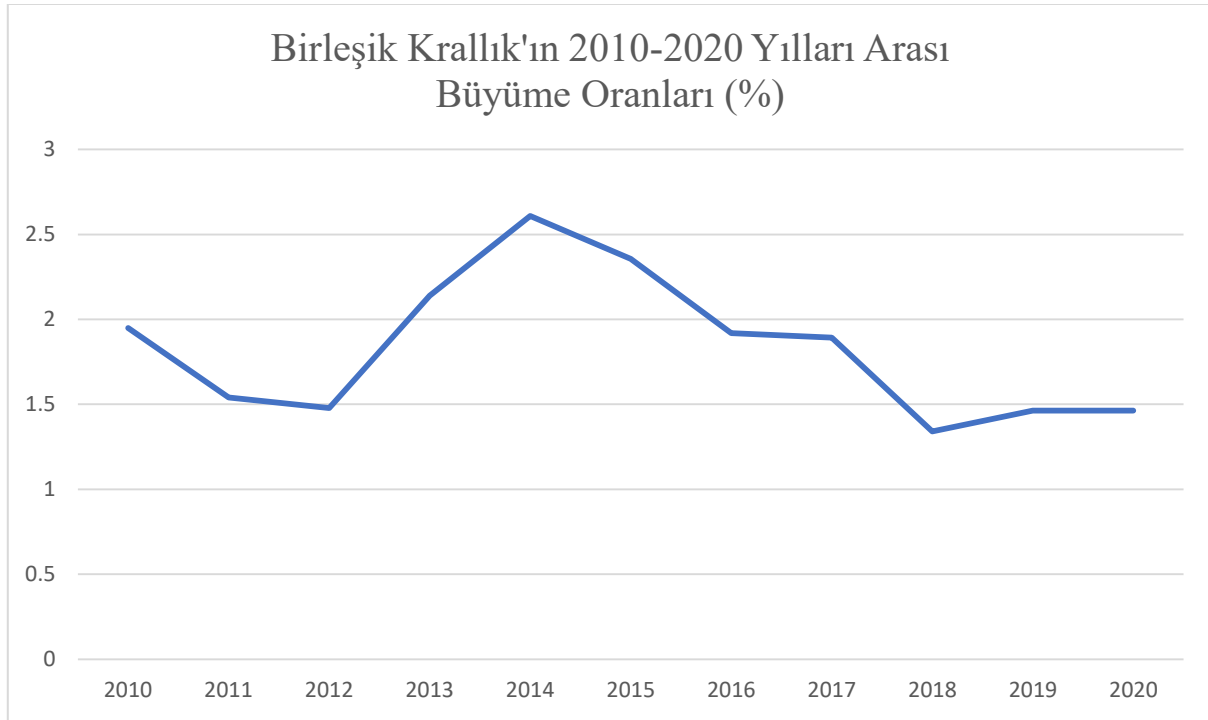
(<https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/timeseries/ikbj/mret>) 31.03.2021

BK'nin AB ile yaşadığı bu sorunun ülke ekonomisine önemli etkileri olmuş, ülkenin toplam ticaretinde 6,36 milyar Sterlin kadar açık oluşmuştur. Brexit sonrası ortaya çıkan belirsizlik ortamı, BK'nin ticaret hacminde daralmalara sebep olmuştur. 2016 yılının üçüncü çeyreğinde BK ihracatı %6 oranında, ithalatı ise %3,4 oranında azalmıştır (Department of International Trade, 2020).

2018 yılındaki müzakerelerde, Brexit tarihi 31 Ocak 2020 olarak belirlendikten sonra, inşaat, imalat ve otomotiv sektörlerinde meydana gelen daralmaların da etkisiyle BK'nin 2019 yılının başında 8 milyar Sterlin kadar bir dış ticaret açığı verdiği görülmektedir. PWC Başekonomisti John Hawksworth bu durumla ilgili olarak "2019 yılı içi ekonomik büyüme baskılanmış durumda ama 2020'nin başlarında ekonomide tekrar canlanma görülebilir" demiştir.

2020 yılının başında ayrılığın gerçekleşmesiyle BK ekonomisinde dalgalanmalar tekrardan başlamıştır. BK ekonomisi 2020 yılının mayıs ayında 7,1 milyar Sterlin kadar dış ticaret fazlası vermiştir. Koronavirüs salgını nedeniyle uygulanan korumacı ticaret politikalarının BK ithalatında keskin bir düşüş yarattığı görülmektedir. OECD (Organisation for Economic Co-operation Development) verilerine göre 2019 yılında BK ithalatının GSYİH içerisindeki payı %31 düzeyindedir. Yaşanan bu salgınla da birlikte, BK'deki üretimin %11,2 oranında daralması ve dış ticaretin GSYİH içindeki payının daha düşük olması beklenmektedir (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2020).

Grafik 6: Birleşik Krallık GSYİH Büyümesi (Yıllık %) 2010-2020

Kaynak: The World Bank

(<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2019&locations=GB&start=2013>) 01.04.2021

BK 2,82 trilyon USD GSYİH ile dünyanın en büyük altıncı, Avrupa'nın en büyük ikinci ekonomisidir. Ayrıca sanayileşmiş yedi ülkeden (G-7) biri olarak, küresel GSYİH'nin %4'ünü temsil etmektedir. Grafik 6'da BK'nin GSYİH büyüme oranları verilmiştir. Referandum senesinde %1,91 büyüme gösteren BK'nin büyüme hızında bir sonraki sene kayda değer bir değişiklik meydana gelmemiş ve 2017 yılında büyüme oranı %1,90 oranında gerçekleşmiştir.

Küresel talepteki daralma ve Brexit sürecinden kaynaklanan siyasi istikrarsızlık 2018 yılında ekonomik faaliyetleri etkilemeye başlamış ve 2018 yılında büyüme %1,34 olmuştur. Ekonomideki bu eğilim 2019 yılında da devam etmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020). Dünya Bankası tarafından yayınlanan verilere göre, BK 2019 yılında %1,5 oranla, 2,829 trilyon USD büyüme göstermiştir. BK ithalatının GSYİH içerisindeki payı %32,57, ihracatın payı %31,20 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Sonuçta, geçiş süreci boyunca süren müzakerelerin sonunda, 24 Aralık 2020 tarihinde BK ve AB arasında gelecek dönem ilişkilerini şekillendirecek olan serbest ticaret anlaşması imzalanmış ve 1 Ocak 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir (European Commission, 2020). Bu anlaşma iki tarafın da bugüne kadar yapmış olduğu en büyük ticaret anlaşmasıdır. Anlaşmaya dair yapılan ilk açıklamalara göre;

- Birleşik Krallık ve AB arasında malların dolaşımı tarifesiz ve kotasız olacak.
- Ürünler gümrükte kontrole tabi tutulacak.
- Rekabetin adil ve eşit şartlarda gerçekleşmesi sağlanırken anlaşmazlıkların çözümü için bir arabuluculuk mekanizması oluşturulacak.
- AB ve BK balık stoku ortak yönetilecek. BK'nin kendi kara sularındaki balıkçılık kotası, 5,5 yıl içerisinde, %50'den %75 seviyesine çıkarılacak.
- BK, 2026'dan itibaren AB balıkçı teknelerini yasaklamayı seçmesi durumunda AB'nin buna karşılık olarak İngiliz balıklarına vergi getirmesine izin verilecek.
- BK, mali katkı sağlaması durumunda AB'nin araştırma programlarına dahil olabilecek.

- BK merkezli finans kurumlarının, AB Tek Pazarı'na erişimi olmayacak.

Anlaşma maddeleriyle, BK ile AB arasındaki serbest ticaret korunmaya devam edilmiştir. Toplam hacmi 747 milyar Euro olan karşılıklı ticaretin gümrüksüz, kesintisiz ve kotasız şekilde devam etmesi teminat altına alınmıştır (European Union, 2020). Temel anlaşmazlık noktalarından biri olan balıkçılık konusu çözüme ulaşmış, BK'nin balıkçılık kotasını kademeli olarak arttırması kararı alınmıştır. Avrupa Komisyonu, anlaşmanın her iki taraf açısından da dengeli ve adil bir bütünlük oluşturduğunu söylemiş olsa da anlaşma şartları incelendiğinde BK'nin geçiş sürecini zaferle tamamladığı açıkça görülmektedir.

Anlaşmanın sağlanamaması durumunda, BK ile AB arasındaki ticarete otomatik olarak Dünya Ticaret Örgütü'nün (WTO) kuralları geçerli olacaktır. Bu kurallara göre, AB'nin BK'den ithal ettiği ürünlere gümrük vergisi uygulanacaktı (Hantzsche, Kara, & Young, 2018: 3). BK'ye mal ithal eden firmalar tarife ödemelerini ve ilk altı ay için bazı gümrük idarelerini erteleyebileceklerdi. Tarife ve gecikmelerin ek maliyetleri, ekonominin hemen hemen her sektöründeki şirketler, tedarik zincirleri ve perakendeciler için sorun yaratacaktı. Benzer şekilde BK de AB'den satın aldığı ürünlere, ticaret anlaşması olmayan ülkelerden yaptığı ithalat için belirlemiş olduğu Küresel Tarife Çizelgesi'ne göre bir tarife uygulayacaktı. Bu durum, taraflar arasındaki dış ticaret hacminin daralmasına sebep olabileceği gibi ekonomik büyümede de negatif bir etki yaratacaktı (Gallardo vd. 2020).

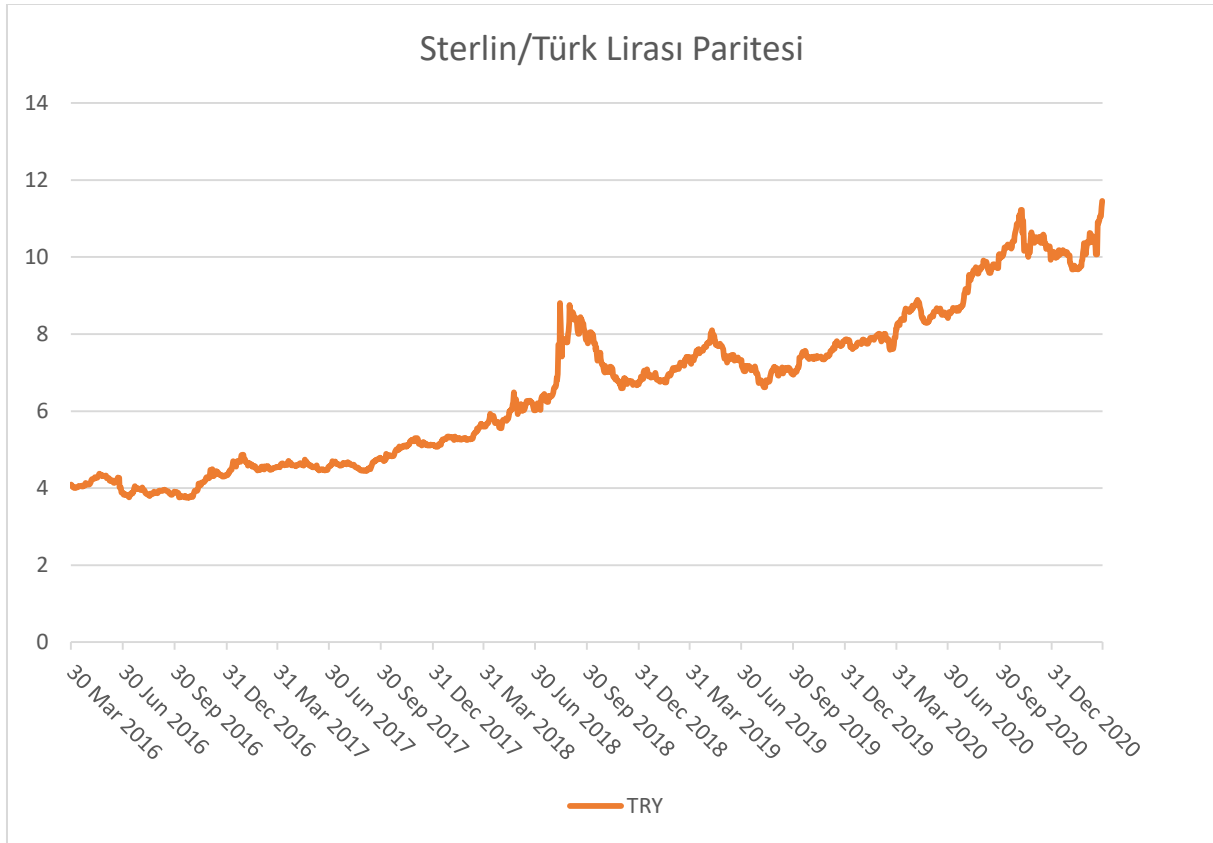
5. Brexit'in Türkiye Dış Ticaretine Etkileri

Osmanlı İmparatorluğu döneminde düzenli diplomatik ilişki sağlanan ilk ülkelerden biri Birleşik Krallık'tır. BK'nin atadığı ilk büyükelçisi William Harborne, 1583 yılında İstanbul'a gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Londra Büyükelçisi Yusuf Agah Efendi ise, 1793 yılında göreve başlamıştır. Bu BK'nin Osmanlı'dan elde ettiği ilk kapitülasyondur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020). 15. yüzyıldan 19.yüzyıla kadar taraflar arasındaki ticaret hacminin görece dengeli olduğu, 19. yüzyıldan sonra ise bu dengenin hızla BK lehine döndüğü görülmektedir. Bunun sebebi, söz konusu dönemde BK'nin tüm dünyaya yayılan kolonyal bir güç haline gelmesidir. Buna ek olarak, Osmanlı Devleti'nin 1838 Baltalimanı Muahedesi (Anlaşması) ile BK'ye verdiği imtiyazların da ticaretteki dengesizlikte önemli bir rol oynadığı gözlenmiştir. Resmi rakamlara göre anlaşmayla birlikte BK'nin Osmanlı'ya yaptığı ihracat sadece on yıl içerisinde iki kat artmıştır (Dura & Altıparmak, 2000). Ancak artan bu ticari dengesizlik, cumhuriyetin ilanından sonra BK'ye daha önce verilen imtiyazlara son verilmesiyle birlikte daha dengeli bir hal almaya başlamıştır.

Türkiye ve BK ilişkileri, geçmiş bağların da etkisiyle bugün çok boyutlu bir durumdadır. 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması ile Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği süreci başlamış, 1 Ocak 1996 tarihinde uygulamaya konmuştur. Gümrük Birliği'nin fiilen yürürlüğe girmesiyle Türkiye-BK arasındaki ikili ilişkilerde gelişme gözlenmiş, karşılıklı olarak ticaret hacminde artış yaşanmaya başlamıştır. Gümrük Birliği ve NATO gibi çok uluslu örgütler ve platformlardaki iş birlikleri dışında Türkiye ve Birleşik Krallık, ikili ilişkilere önem vermekte olup aynı zamanda aralarındaki ilişkiyi stratejik ilişki olarak değerlendirmektedirler (Koçarlan, 2019: 7).

BK, Türkiye için en önemli ticaret ortaklarından biridir. Bu sebeple BK'nin ayrılık kararı Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Zira Türkiye, Gümrük Birliği koşulları nedeniyle, AB'den bağımsız olarak bir serbest ticaret anlaşması yapamamaktadır. "Ticari Asimetri" olarak bilinen bu durum, Türkiye'nin rekabet üstünlüğünü riske atmaktadır. Ayrıca BK'nin AB'den ayrılmasıyla, Türkiye tam üyeliğinin en büyük destekçilerinden birini kaybetmiştir. Bu sebeple Türkiye'nin üyelik süreci bu durumdan olumsuz etkilenecektir (Altay, 2016: 7).

Grafik 7: Sterlin/Türk Lirası Paritesi (GBP/TRY) 2016-2021

Kaynak: Bloomberg HT (<https://www.bloomberght.com/doviz/ingiliz-sterlini>) 02.04.2021

Grafik 7’de, 2016-2021 yılları arasındaki Sterlin/Türk Lirası paritesi verilmiştir. 24 Şubat 2016 tarihinde, BK Başbakanı Cameron’un referandum tarihini açıklamasıyla birlikte Sterlin Türk Lirası karşısında %5 oranında değer kaybederek 4,16 değerinden 4,09 değerine düşmüştür. Referandumun yapıldığı 23 Haziran günü, GBP/TRY paritesi sert bir düşüşle 4,24 değerinden 4,001 değerine gerilemiştir. İlerleyen günlerde bu parite 3,75 değerine kadar düşmüştür.

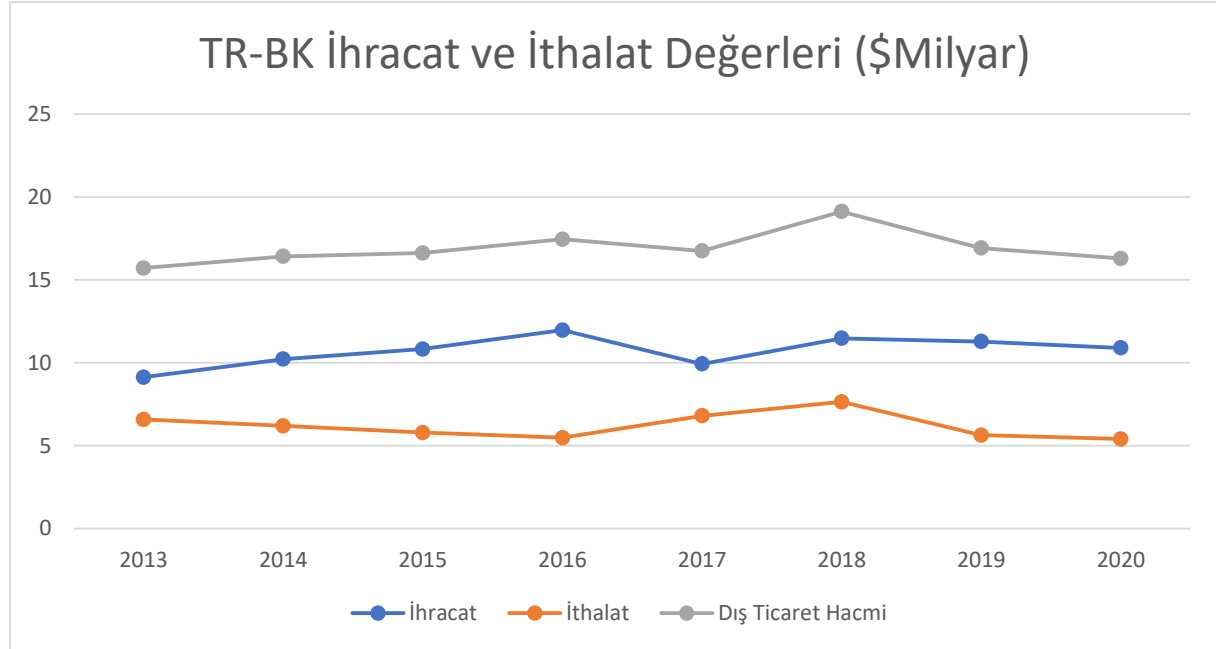
Referandumun gerçekleştiği gün, Borsa İstanbul 100 (BIST100) endeksi şok etkisiyle güne %5,02 oranında bir düşüşle, 4 ayın en düşük değeri olan 74.073,82 puandan başladığı görülmüştür. Aynı şekilde holding endeksi %4,84 oranında, bankacılık endeksi ise %5,74 oranında düşüş kaydetmiştir. BK’nin Türkiye’de en fazla yabancı yatırıma sahip olan ülke olması sebebiyle Türkiye ekonomisi için kritik finansal aktörlerden biri konumundadır. Türkiye’deki İngiliz sermayeli şirket sayısı 2900’ün üzerindedir ve bu yatırımların toplamı 11 milyar Dolar civarındadır.

Türkiye’nin 1996 yılında Gümrük Birliği’ne girişiyle BK ile olan ticari ilişki yeni bir yönde ilerlemeye başlamıştır. Türkiye-BK ticaretinin mevcut dinamiklerine yakından bakıldığında 2,8 trilyon Dolar gayrisafi yurt içi hasılası (GSYİH) ile dünyanın altıncı büyük ekonomisi olan BK’nin Türkiye’nin en önemli ticari ortakları arasında yer aldığı görülmektedir. T.C. Ticaret Bakanlığı 2019 verilerine göre BK halihazırda Türkiye’nin en çok ihracat yaptığı ikinci, en çok ithalat yaptığı dokuzuncu ülke konumundadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2020). BK açısından bakıldığında ise, Türkiye en çok ithalat yapılan ülkeler arasında 16.sırada ve en çok ihracat yapılan ülkeler arasında 17.sırada yer almaktadır.

İki ülke arasındaki dış ticaretin içeriği incelendiğinde, Türkiye’den BK’ye yapılan ihracatta ön plana çıkan kalemler arasında altın, tekstil ve hazır giyim ürünleri, elektrikli ve elektriksiz makineler, motorlu taşıtlar ve parçaları, demir çelik ürünleri, izole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenlerinin; ithalatta ise dizel, yarı dizel motorlar, otomobil, demir/çelik döküntü ve hurdalar,

karayolu taşıtları için aksam, parça ve aksesuarları, nitril gruplu bileşikler ile buldozerler, greyderler gibi iş makinaları, tedavide ve korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçların ilk sıralarda yer aldığı gözlenmiştir. Buradan hareketle taraflar arasındaki ikili ticarete sanayi ürünlerinin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Grafik 8: Türkiye'nin BK ile Yaptığı İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Hacmi 2013-2020

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 03.01.2021

Gümrük Birliği süreciyle birlikte, taraflar arasındaki ticaret hacmi 2001 yılından bugüne kadar Türkiye'nin lehine sonuçlanmış ve 2010 yılından bu yana %79 oranında artış göstermiştir. Grafik 8'de, 2013-2020 yılları arasında taraflara ait ihracat, ithalat ve dış ticaret hacmi verileri görülmektedir. Referandumun yapıldığı 2017 yılında Türkiye'den BK'ye yapılan ihracatın 10 milyar Dolar'ın altına düştüğü ve dış ticaret hacminde bir daralma meydana geldiği gözlenmiştir. 2016 yılında ihracat ve ithalatın artmasıyla dış ticaret hacminde bir genişleme yaşanmış, Türkiye'den BK'ye yapılan ihracatta %10,5 oranında bir artış meydana gelmiştir. 2017 yılına gelindiğinde, Brexit referandumunun da yarattığı belirsizlik ortamının etkisiyle, ihracatta %17 oranında bir düşme yaşanarak 9,93 milyar Dolar civarında gerçekleşmiştir. 2018 yılında taraflar arasındaki ticaret hacminde tekrardan artış yaşanmaya başlamış fakat, 2019 yılından sonra ciddi bir daralma meydana gelmiştir. 2019 yılına gelindiğinde, ihracatta %1,7 oranında, ithalatta ise %26,2 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Bu azalmalar dış ticaret hacminde %12 oranında bir daralmaya sebep olmuştur. Yaşanan bu daralmalara rağmen, BK Türkiye'nin en büyük altıncı ticaret partneri olma konumunu sürdürmüştür (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2019).

2020 yılında dış ticaret hacmi, yaşanan Koronavirüs salgınının küresel piyasalarda yarattığı tahribat ve uygulanan korumacı ticaret politikalarına rağmen yaklaşık 16 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Bahsi geçen bu ticaret hacmi çerçevesinde Türkiye'den BK'ye 10 milyar Dolar civarında ihracat ve BK'den Türkiye'ye 5 milyar Dolar civarında ithalat yapılmıştır. Söz konusu yılda Türkiye'den BK'ye yapılan ihracatta %0,4, Türkiye'nin BK'den yaptığı ithalatta ise %1,0 azalma son konusudur. Türkiye, dış ticarete yaşanan bu olumsuzluklara rağmen önceki yıllarda olduğu gibi 2020 yılında da BK ile yaptığı ticarete dış ticaret fazlası vermiştir.

BK, Brexit ile birlikte Gümrük Birliği'nden ayrılarak Türkiye için üçüncü ülke konumuna gelmiştir. Taraflar arasındaki ticaretin bu durumdan en az hasarla kurtulması amacıyla 29 Aralık 2020 tarihinde iki ülke arasında bir serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021). Bu anlaşmayla, iki ülke arasındaki 19 milyar Dolar'a ulaşan ticaret hacminin gelecekte daha da artırılması amaçlanmıştır. İmzalanan bu anlaşma, BK'nin İsviçre, Japonya, Kanada ve Norveç ile imzaladığı anlaşmalardan sonra, imzaladığı en büyük beşinci ticaret anlaşmasıdır (Deutsche Welle, 2020). Ayrıca BK, AB ile ticaret anlaşmasına vardıktan sonra, ilk serbest ticaret anlaşmasını Türkiye ile imzalamıştır.

Türkiye-BK Serbest Ticaret Anlaşması, T.C. Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan ile BK Uluslararası Ticaret Bakanı Liz Truss tarafından sanal ortamda imzalanmıştır. Uluslararası ticaret çevreleri bu anlaşmayı bir tür "devamlılık anlaşması" (continuity agreement) olarak nitelendirmişlerdir. Böylece, Türkiye ile BK arasındaki ticari ilişkilerin Brexit sürecinden önce olduğu gibi düzenli bir şekilde devam etmesini sağlayan ilk aşama sorunsuz bir şekilde tamamlanmıştır. İmzalanan serbest ticaret anlaşmasına göre;

- Taraflardan hiçbiri, diğer tarafın ülkesine mal ihracatında herhangi bir vergi, resim, ücret veya her türlü diğer harçları, bu vergi, resim, ücret veya harçlar iç tüketime yönelik benzer ürünler için uygulanmadıkça, uygulamaya koymayacak veya var olanları sürdürmeyecektir.
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın 8.maddesi kapsamındaki tüm ücret ve harçların, verilen hizmetin, ad valorem bazında hesaplanmayacak, yerli eşyaya dolaylı koruma sağlamayacak veya mali amaçlarla ithalatın vergilendirilmesine neden olmayacak şekilde yaklaşık maliyeti ile sınırlı tutarda olmasını teminat altına alacaktır.
- Her bir taraf, ithalat veya ihracat ile bağlantılı olarak uyguladığı tüm ücret ve harçları, bu ücret veya harçlarla ilgili her türlü güncelleme veya değişiklikler de dâhil olmak üzere, hükûmetlerin, tüccarların ve ilgili diğer tarafların haberdar olmasına imkân sağlayacak şekilde, gecikmeksizin yayımlayacaktır.
- Her bir Taraf, gümrük ve ticaretin kolaylaştırılmasına ilişkin kanunlarını, düzenlemelerini, genel idari işlemlerini ve rehberlerini, ayırım gözetmeksizin ve çevrimiçi ortam da dâhil olmak üzere kolayca ulaşılabilir bir şekilde, ivedilikle kamuya açık hale getirecektir.
- Her bir Taraf, gümrük kanunları, yönetmelikleri, ya da usule ilişkin kurallarının ihlali durumunda, cezaların, kanunları çerçevesinde orantılı ve ayrımcılığa yol açmayacak şekilde olmasını sağlayacaktır.
- Taraflar, fikri, sınai ve ticari mülkiyet haklarının Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması'na uygun olarak yeterli ve etkin bir biçimde korunmasını sağlayacaklardır.

Anlaşma maddelerinden de anlaşılacağı gibi tüm sanayi ürünlerinin ticaretinin tarifesiz ve kotasız olarak devam etmesi kararı alınmıştır. Ancak, BK Gümrük Birliği'nden ayrıldığı için, artık menşe belgeleri gibi bürokratik prosedürler zorunlu kılınmıştır. Anlaşmayla ilgili yapılan açıklamalarda yeni konuları içerecek şekilde kapsamlı bir serbest ticaret anlaşması için de müzakerelerin devam edeceği ifade edilmiştir. Doğal olarak, hizmetler, tarım, yatırımlar, elektronik ticaret gibi güncel konuları içerecek kapsamlı bir "yeni nesil ticaret anlaşmasının" yapılması uzun bir müzakere sürecini gerektirmektedir.

Sonuç

BK, 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan bir referandumla %51,9 oy çoğunluğuyla AB'den ayrılma kararı almış ve AB tarihinde bir ilki gerçekleştirmiştir. Bu kararın altında yatan başlıca nedenlerden ilki Avrupa Şüpheliği kavramıdır. Avrupa şüpheliği ifadesi, Avrupa entegrasyonu sürecine karşı muhalefet ve şüphe olarak tanımlanabilir BK'nin ekonomik ve parasal birlik oluşturma fikrine karşı çıkarak Eurozone ve Schengen bölgeleri dışında kalmayı tercih etmesi AB'ye karşı takındığı şüpheli tavrın göstergelerinden biridir.

BK'yi AB'den ayrılmaya iten bir diğer neden bütçe sorunudur. BK, 1984 yılında kalıcı olarak kazandığı iskonto hakkına (Britanya İndirimi) rağmen, birlik bütçesine en fazla net katkıda bulunan

üçüncü ülke konumundadır. Bu imtiyaza rağmen, bütçe konusu güncelliğini korumuş ve Brexit sürecinde en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir.

Ayrılığın nedenlerin bir diğeri göç problemidir. Brexit destekçilerinin ana argümanlarından biri, Doğu genişlemesiyle birlikte giderek artan göçün BK'deki yaşam kalitesini düşürdüğü düşüncesidir. Brexit destekçileri, AB ülkelerinden gelen göçmenlerin, BK vatandaşlarının ücretlerini ve iş fırsatlarını azaltarak ülke refah seviyesini azalttığını savunmaktadır.

BK halkının AB'ye karşı mesafeli duruşunun başta gelen sebeplerinden biri de İngiliz milliyetçiliğidir. Her ne kadar dış ticaret verileri tam tersini gösterse de Brexit taraftarları, BK'nin AB'ye ekonomik anlamda duyduğu ihtiyacın, birlik ülkelerinin BK'ye duyduğu ihtiyaçtan çok daha az olduğu düşüncesini savunmuştur. BK'nin ekonomisinin diğer AB ülkelerinin ekonomilerinden daha güçlü bir durumda olması, milliyetçi söylemleri destekleyen ana argümanlardan biridir.

Brexit müzakereleri 3 aşama şeklinde yürütülmüş, ilk aşamada ayrılığın mali boyutları, vatandaşlık hakları ve İrlanda sınırı üzerinde durulmuştur. Bu aşamada, BK'nin AB'ye ayrılık için en az 35 milyar Sterlin tazminat ödemesi kararı alınmıştır. İkinci aşamada geçiş sürecine dair düzenlemeler ele alınmıştır. Müzakereler sonucu BK'nin AB'den ayrılık tarihi 31 Ocak 2020 olarak belirlenmiştir. Ayrıca geçiş sürecinin 11 ay sürmesi ve 31 Aralık 2020 tarihinde sona ermesi kararlaştırılmıştır.

Referandum sonrasında Sterlin'de meydana gelen düşüş, ithalatın pahalılaşmasına ve enflasyonda artış yaşanmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda bu değer kaybı, ihracatta bir artış yaşanmasını sağlamıştır. BK'nin AB ile yaşadığı bu sorunun ülke ekonomisine önemli etkileri olmuş, ülkenin toplam ticaretinde 6,36 milyar Sterlin kadar açık oluşmuştur. Brexit sürecinin başından itibaren BK'ye ait veriler incelendiğinde, ticaret hacminde daralmalar yaşandığı ve bununla birlikte büyüme hızında düşmeler meydana geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Video konferans şeklinde yapılan geçiş süreci müzakereleri sonunda taraflar arasında uzlaşma sağlanarak 24 Aralık 2020 tarihinde serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma şartlarına göre, taraflar arasındaki ticaretin kotasız ve tarifesiz olarak devam etmesi teminat altına alınmıştır. Ayrıca müzakerelerin başlıca sorunlarından biri olarak balıkçılık konusu da çözüme ulaşmıştır. BK'nin balıkçılık kotasını kademeli olarak artırması kararı alınmıştır. İmzalanan ticaret anlaşmasıyla, ekonomik göstergelerin tekrardan canlanması amaçlanmıştır.

Türkiye ile BK tarihi incelendiğinde, ilişkilerin çok eskiye dayandığı gözlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde düzenli diplomatik ilişki sağlanan ilk ülkelerden biri Birleşik Krallık'tır. Bu köklü diplomatik ve ticari ilişkiler, 1996 yılında Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne dahil olmasıyla bu ticaret hacmi daha da gelişmiş, 2010 yılından bu yana %79 artış göstermiştir. T.C. Ticaret Bakanlığı 2019 verilerine göre BK halihazırda Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ikinci, en çok ithalat yaptığı dokuzuncu ülke konumundadır.

BK Başbakanı Cameron'un referandum tarihini açıkladığı 24 Şubat 2016 tarihinde Sterlin, Türk Lirası karşısında %5 oranında değer kaybederek 4,16 değerinden 4,09 değerine düşmüştür. Referandumun yapıldığı 23 Haziran günü, GBP/TRY paritesi sert bir düşüşle 4,24 değerinden 4,001 değerine gerilemiştir.

2017 yılında Brexit referandumunun da yarattığı belirsizlik ortamının etkisiyle Türkiye'den BK'ye yapılan ihracatta %17 oranında bir düşme yaşanmış, 9,93 milyar Dolar civarında gerçekleşmiştir. 2018 yılında iki ülke arasındaki dış ticaret hacminde artış yaşanmış olsa da 2019 yılından itibaren bir düşüş meydana geldiği ve 2020 yılında ticaret hacminin 16 milyar Dolar civarında gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Brexit sürecinin başlamasıyla taraflar arasındaki ticarete daralmalar yaşanmış olsa da BK, Türkiye'nin en büyük altıncı ticaret ortağı olma konumunu korumuştur.

Ticari ilişkileri korumak amacıyla, BK ve Türkiye arasında 29 Aralık 2020 tarihinde bir serbest ticaret anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma, BK'nin imzaladığı en büyük beşinci ticaret anlaşmasıdır. Anlaşma şartlarına göre, ikili ticaretin tarifesiz ve kotasız bir şekilde devam edecektir. Ancak, BK'nin Gümrük

Birliği'nden ayrılması sebebiyle, artık menşe belgeleri gibi bürokratik prosedürler uygulanacaktır. Ayrıca Birleşik Krallık ve Türkiye'nin, anlaşmanın tarım, hizmetler ve yatırımlar gibi yeni alanları kapsamına dair müzakerelere devam edeceği hükmü de yer almaktadır. Bu sayede, imzalanan anlaşmanın daha kapsamlı bir ticaret anlaşmasına dönüştürülmesi hedeflenmektedir.

Kaynakça

- Aktaş, G., & Kaplan, Z. (2020). Brexit Sonrası Alternatif Ticaret Senaryoları ve Olası İktisadi Etkileri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 217-248.
- Alakbarov, N. (2018). *Brexit'in Politik Ekonomisi*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.
- Altay, F. (2016). *Brexit - İngiltere'nin AB'den Ayrılma Sorunsalı "Türkiye'ye Olası Etkileri*. Konya: Konya Ticaret Odası Ekonomik Araştırmalar ve Proje Müdürlüğü.
- Aras, İ., & Günar, A. (2018). Birleşik Krallık'ın AB'den Ayrılma Referandumu: Brexit Süreci ve Sonuçları. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 90-10.
- Ashcroft, M. (2019). *How the United Kingdom Voted on EU Referendum Day – and Why*. ConservativeHome.
- Bostan, A. (2019). Avrupa Bütünleşmesinde Ortak Çıkarlar ve Ortak Kimlik: Doğu Avrupa, Türkiye ve Brexit. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 8(24), 581-609.
- Chang, W. (2018). Brexit and Its Economic Consequences. *The World Economy*, 2349-2373.
- Çetin, M. (2020). Popülizm ve Salgınla Ulus Devlete Geçiş, Gıda Tedarik Zinciri İle Birliğe Dönüş. *Euro Politika Dergisi*, 163-187.
- De Vries, C. (2017). Benchmarking Brexit: How the British Decision to Leave Shapes EU Public Opinion. *Journal of Common Market Studies*, 55(1), 38-53.
- Department of International Trade. (2020). Exporting to Turkey. London, United Kingdom. <https://www.great.gov.uk/markets/turkey/> adresinden alındı
- Department of International Trade. (2020). *UK Trade in Numbers*. London: Statistics and Data Science Team. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/868378/200227_UK_trade_in_Numbers_full_web_version_final.pdf adresinden alındı
- Deutsche Welle. (2020). Türkiye ile İngiltere Ticaret Anlaşmasını İmzalıyor. Bonn, Deutschland. <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-ile-ingiltere-ticaret-anla%C5%9Fmas%C4%B1n%C4%B1-imzal%C4%B1yor/a-56076207> adresinden alındı
- Dura, C., & Altıparmak, A. (2000). 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması: Nedenleri ve Sonuçları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(16), 17-30.
- Efe, H. (2017). Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve Avrupa Birliği Arasındaki Tek Pazar Üzerine Müzakereler: "Sert" Brexit mi, "Yumuşak" Brexit mi? E. Esen, & D. Şekeroğlu içinde, *BREXIT – Elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler* (s. 109-138). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Erdem, L. (2019). Brexit'in Nedenleri, İngiltere ve Avrupa Ekonomisine Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- European Commission. (2020). Brexit Negotiations Documents. Brussels, European Union.
- European Commission. (2020). *Meetings of the EU-UK Joint and Specialised Committees under the Withdrawal Agreement*. Brussels: European Commission. https://ec.europa.eu/info/relations-united-kingdom/eu-uk-withdrawal-agreement/meetings-eu-uk-joint-and-specialised-committees-under-withdrawal-agreement_en adresinden alındı
- European Union. (2020, Aralık 31). *The EU-UK Trade and Cooperation Agreement*. European Commission Website: https://ec.europa.eu/info/relations-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en adresinden alındı
- Gallardo, C., Rosca, M., Scott, M., Moens, B., & Casalicchio, E. (2020). Brexit Ticaret Anlaşması Yoksa Ne Olur? *Euro Politika Dergisi*. <http://www.europolitika.com/brexit-ticaret-anlasmasi-yoksa-ne-olur/> adresinden alındı
- Gasimzade, I. (2018). Brexit: The impact on the United Kingdom and Turkey. *International Journal of Humanities and Education*, 4(7), 1-10.
- Government of Netherlands. (2020). Brexit - new EU-UK partnership: where do we stand? Amsterdam, Netherlands. Ocak 3, 2021 tarihinde <https://www.government.nl/topics/brexit/brexit-where-do-we-stand#timeline-major-event-214743300-820160442> adresinden alındı
- Government of UK. (2019). Common Travel Area: Rights of UK and Irish Citizens. London, United Kingdom. <https://www.gov.uk/government/publications/common-travel-area-guidance> adresinden alındı
- Government of UK. (2021). Trade with Turkey from 1 January 2021. London, United Kingdom. <https://www.gov.uk/guidance/summary-of-the-uk-turkey-trade-agreement> adresinden alındı
- Gürsoy, Y. (2019). *Türkiye- Birleşik Krallık-AB İlişkilerinde Siyasi ve Ekonomik Riskler ve Fırsatlar*. İstanbul: DEİK.
- Hantzsche, A., Kara, A., & Young, G. (2018). The Economic Effects of the Government's Proposed Brexit Deal. *National Institute of Economic and Social Research*, 1-25.
- Karaca, T. (2019). Lizbon Antlaşması'yla Tanınan Ayrılma Hakkı Çerçevesinde Brexit Süreci, Brexit'in Birleşik Krallık ve AB Üzerine Muhtemel Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ker-Lindsay, J. (2018). Did the Unfounded Claim that Turkey was about to Join the EU Swing the Brexit Referendum? The London School of Economics and Political Science (LSE) British Politics and Policy Blog. <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/unfounded-claim-turkey-swing-brexit-referendum/> adresinden alındı
- Kılıcı, E. (2018). Brexit; Birleşik Krallık ve Euro Bölgesi Açısından Sonuçlarının Değerlendirilmesi. *Sakarya İktisat Dergisi*, 7(1), 1-26.
- Koçarlan, H. (2019). Uluslararası Pazarlamada Dış Çevre Koşulu Olarak Brexit Süreci ve Türkiye Üzerine Etkileri. *International Journal of Arts and Social Studies*, 2(3), 1-13. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1331055> adresinden alındı

- Martin, N. (2017). Türkiye, Avrupa Birliği ve Brexit. E. Esen, & D. Şekeroğlu içinde, *Brexit: Elveda Avrupa: İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler* (s. 39-64). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Migration Watch UK. (2020). Net Migration Statistics. London, Westminster, United Kingdom. <https://www.migrationwatchuk.org/statistics-net-migration-statistics/#create-graph> adresinden alındı
- Office for National Statistics. (2020). Total Trade (TT): WW: Balance: BOP: CP: SA. London, United Kingdom. Aralık 31, 2020 tarihinde <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/timeseries/ikbj/mret> adresinden alındı
- Office for National Statistics. (2020). Trade in Goods (T): EU: Balance: BOP: CP: SA. London, United Kingdom. Aralık 30, 2020 tarihinde <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/timeseries/l87q/mret> adresinden alındı
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). *United Kingdom Economic Snapshot*. Paris: OECD. <https://www.oecd.org/economy/united-kingdom-economic-snapshot/> adresinden alındı
- Oxford Learner's Dictionaries. (t.y). Definition of Brexit noun from the Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford, United Kingdom. <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/brexit> adresinden alındı
- Örmeci, O. (2017). Brexit Sonrası Birleşik Krallık ve AB'nin Geleceği. *Euro Politika Dergisi*, 49-64.
- Özbey, E., & Şenyuva, Ö. (2017). Brexit, Avrupa Birliği ve Kamuoyu: Britanya Örneğiyle Avrupa'da Yükselen Radikalizmi ve Popülizmi Anlamak. E. Esen, & D. Şekeroğlu içinde, *Brexit: Elveda Avrupa İngiltere'nin AB'den Ayrılmasından Sonra Avrupa Bütünleşmesi ve Türkiye-AB İlişkilerinde Fırsatlar ve Tehditler* (s. 185-214). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Protocol on Ireland and Northern Ireland*. (2020). Aralık 6, 2020 tarihinde European Commission: https://ec.europa.eu/info/relations-united-kingdom/eu-uk-withdrawal-agreement/protocol-ireland-and-northern-ireland_en adresinden alındı
- Soytürk, M. (2020). Avrupa Birliği ve Geleceği. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 311-330. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1275803> adresinden alındı
- Şenbaş, D. (2019). Brexit Sürecinin İngiltere ve Avrupa Birliği Açısından Sonuçları. XI. IBANESS Kongreler Serisi, (s. 228-237). Tekirdağ.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2020). *Türkiye-Birleşik Krallık İlişkileri*. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ingiltere-siyasi-iliskileri.tr.mfa> adresinden alındı
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2019). *Brexit Süreci Kapsamında Türkiye-Birleşik Krallık Ticari İlişkileri*. Aralık 20, 2020 tarihinde <https://www.ticaret.gov.tr/blog/ekonomi-haberleri/brexit-sureci-kapsaminda-turkiye-birlesik-krallik-ticari-iliskileri> adresinden alındı
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2020). Birleşik Krallık Ülke Profili. <https://ticaret.gov.tr/data/5ebe9fea13b876cbbc365429/Birle%C5%9Fik%20Krall%C4%B1k%20C3%9Clke%20Profili.pdf> adresinden alındı

- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2020). *Ekonomik Görünüm*. Aralık 20, 2020 tarihinde https://ticaret.gov.tr/data/5e18288613b8761dccc355ce/Ekonomik_G%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm_Ekim_2020.pdf adresinden alındı
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021). BREXIT ve Birleşik Krallık STA. Ankara, Türkiye. <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/> adresinden alındı
- The Guardian. (2013). David Cameron's EU Speech - Full Text. <https://www.theguardian.com/politics/2013/jan/23/david-cameron-eu-speech-referendum> adresinden alındı
- The World Bank. (2019). GDP growth (annual %) - United Kingdom. NW Washington, United State of America. Ocak 1, 2021 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/about> adresinden alındı
- Topaloğlu, G. (2018). Avrupa Birliği'nden Ayrılma Hakkı ve Brexit Süreci. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 341-365.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). *Ülkelere Göre Dış Ticaret*. Ankara: TÜİK. Ocak 3, 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104> adresinden alındı
- Türko, E., & Gökçenoğlu, S. (2020). AB Tarihinde Bir Geri Adım: Brexit. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 573-589.
- UK Parliament. (2020). Brexit Negotiations. London, United Kingdom. <https://www.parliament.uk/business/publications/research/eu-referendum/negotiations/> adresinden alındı
- Virdee, S., & McGeever, B. (2017). Racism, Crisis, Brexit. *Ethnic and Racial Studies*, 41(10), 1802-1819.
- Welfens, P. (2017). A Brexit Perspective. *The International Economy*, 31(3), 40-42.
- Yalçın, E. (2019). Brexit Sürecinin Borsa Endekslerine ve Para Birimlerine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Extended Abstarct

Background

When the effects of the Brexit process on UK and Turkey investigated, among all the countries that Turkey's trading, UK ranks second before the referendum, and it fell down to fourth place after referendum (Gökçenoğlu & Türko, 2020). UK is one of few countries Turkey has consistently given trade surplus, and the most important trade partner when viewed from this aspect. According to 2018 data products most exported by Turkey to the United kingdom land transportation vehicles, most products that are imported from the UK have reached the conclusion that the power-generating machinery and tools (Gürsoy, 2019).

Research Purpose

The purpose of this study is analyzing the reasons of the desicion of UK's leaving the EU, the leaving process, and the effects of UK and Turkey's foreign trade. As the study focuses on foreign trade, indicators such as financial services, foreign direct investments and labor market are not included in the study.

Methodology

Literature review was used as a method in this study. While preparing the study, various articles, short-term publications, official documents, negotiation reports and economic indicators of the countries in question were used.

Findings

After the Brexit referendum, the depreciation of the Sterling and the decrease in the stock markets caused economic fluctuations. In the study, it was determined that the decision to leaving the EU caused a contraction in British foreign trade and the trade deficit was realized around 8 billion pounds after the departure date. In addition, the 2020 pandemic occurred because of protectionist policies implemented have been observed to cause a significant reduction in imports. UK's separation decision, has had serious implications in the Turkey's foreign trade. In the results of study; The referendum was made in 2016, Turkey's exports to the UK has been observed that experienced a decline of around 2 billion dollars. The trade volume between Turkey and the UK reached \$ 20 billion in 2018, while in 2020 when it was concluded that dropped to 16 billion dollars.

Conclusion

UK, a referendum held on June 23, 2016 by a majority vote of 51.9%, taking the decision to leave the EU has achieved a first in the history of the EU. With the shock effect of the referendum, there was a serious loss in value in Sterling, and UK stock markets experienced huge declines in one day. When the data belonging to the UK were examined from the beginning of the Brexit process, it was concluded that there were contractions in the trade volume and a decrease in the growth rate. With the free trade agreement signed between the UK and the EU on December 24, 2020, the continuation of trade between the parties without quotas and tariffs is guaranteed. With the signed trade agreement, it is aimed to revive the economic indicators. UK's EU decision to leave, because the rules of the Customs Union, affected Turkey seriously. Although there have been contractions in trade between the parties with the start of the Brexit process, UK remained the Turkey's sixth largest trading partner. In order to protect these commercial relations, signed a free trade agreement between the two countries on December 29, 2020. In this agreement signed, it was decided to continue bilateral trade without tariffs and quotas.